

Leader Bohuskust och gränsbygd

–samverkan för hållbar framtid i hav, skärgård och inland

Strategi för Leader-område Norra Bohuslän med utökat verksamhetsområde för Havs- och fiskerifonden (Södra Bohuslän).

1. Sammanfattning

Leader-området har sin kärna i norra Bohuslän – i Strömstads, Tanums, Sotenäs och Lysekils kommuner. Till området knyts ett utökat verksamhetsområde för Havs- och fiskerifonden till stöd för fiske och vattenbruk i hela Bohuslän.¹

Strategins tonvikt ligger på att stärka företagsamheten och öka helårsboendet. Synergier mellan områdets gröna/blå näringar och besöksnäringen ska stärkas. Den starka turistiska utvecklingen kan i högre grad både dra nytta av och bli en motor för lokala företag, deras produkter och tjänster.

Strategin vill stimulera till sociala innovationer och insatser som stärker den lokala ekonomin, främjar inkludering av nyanlända och ökar områdets attraktivitet.

För att bibehålla och stärka områdets attraktivitet och stödja besöksnäringen har hållbar utveckling inom lantbruks- och fiskeföretagen identifierats som centralt. Strategin har höga ambitioner i fråga om hållbar utveckling och vill ge ett bidrag till de svenska miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Inom fiskenäringen vill strategin både främja företagandet och stödja förvaltningsmodeller för ett hållbart fiske. Service och kommunikationer lyfts fram som viktiga att utveckla såsom förutsättningar för attraktiva och levande samhällen. Strategin öppnar också för partnerskapsprojekt där klimatomställning går hand i hand med innovativ och grönare produktion och konsumtion av varor och tjänster.

Strategin bygger vidare på resultat från tidigare tillväxtrelaterade projekt i området och knyter an till det lokala arbetet med *Blå Översiktsplan och Maritim näringslivsstrategi (2014)*. Den inspireras av tematiska strategier för bl a besöksnäringen (*Västsvenska turistrådet*) och *Nationell strategi för vattenbruk*. Kommunalförbundet Fyrbodals delregionala genomförandeplan bildar en plattform för strategin.

Leader-strategin bygger på användning av samtliga fyra fonder tillgängliga för LLU 2014-2020 (i kärnområdet). Socialfonden och Regionalfonden används för att ytterligare stärka arbetet mot strategins utmaningar inom fiskenäringen, integration och affärsutveckling med fokus på miljö och klimat. Övergripande ambitioner och strategins målsättningar kommer till uttryck i fyra insatsområden:

1. **Hållbart fiske och vattenbruk** – samt marina livsmedel
2. **Hållbara gröna näringar** – öppna landskap och sund mat
3. **Miljösmarta jobb** – fokus på turism, miljö och energi
4. **Social Innovation** – förnyelse, service och ökad attraktivitet

¹ Geografiskt omfattar strategin Strömstad, Tanums, Sotenäs och Lysekils kommuner. I fråga om fiske- och vattenbruksrelaterade verksamheter inkluderar Leader-området hav, kust och inlandsvatten i hela Bohuslän samt delar av Göteborg (stadsdelen Västra Göteborgs primärområden Södra skärgården och Fiskebäck). Karta över fondanvändning och avgränsning, se bilaga C.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1 Syftet med den lokala utvecklingsstrategin	4
2 Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål	4
3. Strategins framtagning	4
4 Utvecklingsområdet – tabell	5
4.1 Områdesbeskrivning	7
4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter	9
5. På vilket sätt är strategin innovativ?	13
6. Vision	14
7. Insatsområden, mål och urvalskriterier	15
7.1 Övergripande mål för strategin	15
7.2 Insatsområden	17
1a+b. Hållbart fiske och vattenbruk samt marina livsmedel	17
2. Hållbara gröna näringar – öppna landskap och lokal mat	18
3. Miljösmarta jobb – fokus på turism, miljö och energi	19
4. Social Innovation – förnyelse, service och ökad attraktivitet	20
7.3 Handlingsplan	20
7.4 Urvalsprocess	23
7.5 Mål och urvalskriterier	24
8. Finansieringsplan	28
9. Organisation	29
9.1 Administrativ kapacitet och kansliets arbete.....	29
9.2 Partnerskapet och föreningen.....	30
9.3 LAG - den lokala aktionsgruppen.....	31
10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer	33
10.1 Samverkan mellan fonder	33
10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar	33
10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering.....	34
11. Kommunikation	35
12. Uppföljning och revidering	36
13. Bilagor	37
Bilaga A: SWOT-analys.....	37
Bilaga B: Omvärldsanalys	42
Bilaga C: Motivering till flerfondslösning och avgränsning	45
Bilaga D: Kartläggning av intressenter/Aktörslista	47
Bilaga E: Underlag för beräkning av invånarantal, areal etc.....	48

1 Syftet med den lokala utvecklingsstrategin

Denna utvecklingsstrategi syftar till att styra LAG:s arbete med prioritering och urval av ansökningar samt partnerskap. Den lägger en grund för kommunikation med intressenter och lokala aktörer samt anger principer för fondernas användning. Strategin ska också inspirera och vägleda lokala aktörer som vill driva utvecklingsprojekt med Leader-metoden 2015-2020.

2 Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål

Utvecklingsstrategin lägger en grund för projekt som bidrar till EU:s mål om en "smart och hållbar tillväxt för alla" (2020). Den knyter an till delstrategin "Blå tillväxt", den integrerade havspolitikens bidrag till EU 2020-strategin.

Strategin för Leader-området vill bidra till att förverkliga regionala prioriteringar och mål såsom de uttrycks i Västra Götalandsregionens och Kommunalförbundet Fyrbodals genomförandeplan. Den ska vidare medverka till EU:s och Västra Götalandsregionens mål om minskad klimatpåverkan samt ge ett bidrag till de svenska miljökvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Hav i balans samt levande kust och skärgård* samt bidra till att realisera intentioner i regionens pågående arbete med en regional *Digital agenda*.

3. Strategins framtagning

Strategin har tagits fram i samarbete med intressenter och lokala aktörer i en strukturerad och öppen process (se nedan). Allmänheten har givits möjligheter att delta i strategins framtagande via öppna möten och via sökandens webbplats. Möjligheten att bidra har bl a annonserats på deltagande kommuners webbplatser. Samtliga projektägare under tidigare Leader-period bjöds i slutskedet in för att lämna synpunkter på ett utkast till strategi.

Erfarenheter från tidigare programperiod samt utvärderingar gjorda av dels Högskolan i Väst, dels av strategiföretaget "Open Eye Group", har använts i arbetet. De regionala/lokala planer och strategier som främst påverkat analysarbetet är berörda kommuners översiktsplaner, Blå Översiktsplan/maritim näringslivsstrategi för norra Bohuslän samt Länsstyrelsens SWOT-analys. Även tidigare utredningar avseende fiskets betydelse för kustkommunerna (hela Leader-området) har väglett arbetet.

Avstämning mot regionala planer har bl a skett i de nordliga kommunernas samarbetsorgan "Tillväxt norra Bohuslän". Strategin har också stämts av i det länsövergripande nätverket "Fiskekommunerna" samt i tidigare FOG-grupper inom Leader-området. Utvecklingsbehov och andra inspel till strategin har hämtats in i följande forum:

- **Fem kommunvisa möten för allmänheten** med inhyrd processledare.
- **Fem möten med gymnasieungdomar.**
- **Fem möten i skrivargrupp** med representanter från kommun, föreningar och näringsliv.

- **Möten i strategigrupp** med utvalda representanter för branschorgan och kunskapscentra som Högskolan Väst, Coompanion, Kommunalförbundet Fyrbodals, Svinesundskommittén mfl.
- **Kompletterande intervjuer med nyckelpersoner** inom LRF, Länsstyrelsens landsbygdsenhet, Vattenbrukscentrum Väst/Göteborgs universitet, Naturbruksgymnasiet Dingle.

Förslaget på strategi har skickats på remiss till cirka 200 adresser. Här återfinns personer som varit aktiva i nämnda aktiviteter, tidigare projektledare, representanter för tidigare FOG-områden liksom projektsökande och andra som identifierats som viktiga resurspersoner och organisationer.

4. Utvecklingsområdet – tabell

Antal invånare i utvecklingsområdet, inkl tätorter > 20 000 invånare	222 668 pers
Antal invånare i utvecklingsområdet, exklusive tätorter > 20 000 invånare	<i>Ej relevant för denna strategi (kärnområdet omfattar inga tätorter över 20 000 pers och övre gräns för EHFF överskrids ej.</i>
Områdets totalstorlek i km² utanför tätorter > 20 000 invånare	<i>Hela området = 3 629 km² Området exkl Uddevalla tätort = 3 593 km²</i>
Antal invånare per km², inklusive tätorter	<i>Kärnområdet: Strömstad: 25 Tanum: 13,4 Sotenäs: 65,03 Lysekil: 69,1</i>
Kommuner som omfattas av strategin	<i>Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil, Orust, Tjörn, Uddevalla, Stenungsund, Öckerö, Kungälv, Göteborg (Primärområden Fiskebäck och Styrso inom Stadsdelen Västra Göteborg)</i>
Landskapstyper och landmärken	<i>Området består av både inland, havs- och kustmiljöer samt öar. Geologiskt intressanta klipplandskap kännetecknar kust och skärgård. Den marina mångfalden är störst i Sverige, i områdets norra del finns bl a Sveriges första marina nationalpark, Kosterhavets nationalpark. Sveriges största tröskelfjord, Gullmarsfjorden har sin mynning i Lysekil. Viktiga landningshamnar för fiskenäringen samt unika skärgårds- och fiskesamhällen med höga kulturmiljövärden finns utmed hela kuststräckan. I norr ligger Sveriges västligaste bebodda öar, Kosteröarna.</i> <i>Från kusten in mot land är landskapet varierat och kuperat. Ett spricklandskap syns som ett småbrutet odlingslandskap, kantat av bulliga berg.</i>

	Området är rikt på fornminnen och hållristningar (Vitlycke, Unescos Världsarv i Tanums kommun). I inlandet övergår odlingslandskapet i vildmarksbetonade skogsområden. Skogsområdena är störst i områdets östra del.
Större tätorter och utvecklingscentra	Kärnområdet: Lysekil, Fiskebäckskil, Grundsund, Brastad, Strömstad, Krokstrand, Tanumshede, Lur Grebbestad, Fjällbacka, Hamburgsund, Rabbalshede, Östad, Smögen, Kungshamn, Hunnebostrand, Bovallstrand. Utökat område, fokus kusten: Fiskebäck, Södra Skärgården, Marstrand, Rönnäng, Klädesholmen, Åstol, Dyrön, Öckerö, Ellös, Henån, Skärhamn, Mollösund, Käringön, Gullholmen, Stenungsund.
Befolkningsförändring för åren 2007-2013 • Flyttnetto • Födelsenetto	Strömstad: Flyttnetto=187, Födelsenetto=(-3) Sotenäs: Flyttnetto=(-2), Födelsenetto=(-73) Lysekil: Flyttnetto=45, Födelsenetto: (-74) Tanum: Flyttnetto: 51, Födelsenetto: 18
Arbetslöshet i procent	Strömstad: 4,8 varav långtidsarbetslösa 0,3 Tanum: 4,5 varav långtidsarbetslösa 0,4 Sotenäs: 4,2 varav långtidsarbetslösa 0,5 Lysekil: 4,9 varav långtidsarbetslösa 0,4
Arbetslöshet bland unga (15-24 år) i procent	Strömstad: 4,6 Tanum: 8,0 Sotenäs: 8,5 Lysekil: 9,8
Andel invånare med utländsk bakgrund i procent (avser utrikes födda el inrikes födda med två utrikes född föräldrar)	Strömstad 3305 pers = 26 % Tanum ... 1 386 pers = 11% Sotenäs ...831 pers = 11 % Lysekil ... 1 830 pers = 13 %
Antal företag med direkt anknytning till fiske och vattenbruk	Cirka 650 företag varav 440 är företag/fartyg med fiskelicens (Bohuslän + Göteborg med hemmahamn i Fiskebäck eller i Södra skärgården). Mer om antal företag, se bilaga C, Motivering.
Antal företag per 1000 invånare	Kärnområdet: 134 företag per 1000 invånare
Andel av befolkningen i procent Std....Lysekil... Sotenäs.... Tanum 16-24 år 10,710,1..... . 9,3..... 10,4 25-44 år 24,5... 18,6.... 18,2..... 19,9 45-64 år 25,9... 29,1.... 29,528,3 65-år -.. 21,726,9... 29,6..... 26,2

4.1 Områdesbeskrivning

Leader-området består av land, kust, skärgård, hav och inlandsvatten i Sveriges västligaste kommuner; Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Området omfattar även kommunerna i södra Bohuslän med avseende på utveckling av fiske- och vattenbruk. Beskrivningen av området i detta avsnitt avser i huvudsak områdets norra del (*kärnområdet*). Avseende fiske- och vattenbruk gäller områdesbeskrivningen för hela Leader-området (*inkl utökad verksamhetsområde i söder*).

Identitet, landskap, natur- och kulturresurser

Bohusläns kust är enligt 4 kap miljöbalken i sin helhet av riksintresse med hänsyn till områdets natur- och kulturvärden. Leader-området rymmer därtill en rad specifika riksintresseområden för *Yrkesfiske*, *Kulturmiljövård*, *Naturmiljö* och *Friluftsliv*.

Besöksanledningarna är flera; inom området finns bland annat Sveriges första marina nationalpark (Kosterhavet), ett UNESCO-världsarvsområde med hållristningar (Tanum med två museum) ett nationellt utbildningscentrum inom konst (Gerlesborgsskolan), Havets hus i Lysekil samt ett avelscentrum för hotade djur (Nordens Ark). Bohusgraniten i länets berggrund är en resurs för både kulturturismen och för lokala företag inom stenindustri.

Antalet aktiva lantbrukare minskar, liksom antalet företag med betesdjur. Hittills har inte arealen betesmark minskat de senaste åren, men länsstyrelsen gör bedömningen att en brytpunkt kan vara nära vartefter betesarealen snabbt kan komma att minska med tilltagande igenväxning som följd.

Arbetsmarknad och näringsliv

Strömstad och Tanums kommuner bildar en lokal arbetsmarknadsregion som inkluderar näraliggande fylken i norska Östfold då arbetspendlingen över gränsen är omfattande. Lysekil och Sotenäs kommuner är i högre grad knutna till arbetsmarknaden i Uddevalla och Trollhättan. Den växande besöksnäringen i form av turism, restauranger och handel etc. är viktig för hela området. Näringslivsstrukturen inkluderar även kust- och havsnära verksamheter som beredningsindustri (Abba, Leröy och Domstein) samt detaljhandel och serviceföretag för underhåll av båtar/båttillbehör. Tillverknings- och processindustri finns inom området; till de större företagen hör PreemRaff (Lysekil) och Tetra Pak (Fjällbacka).

Arbetslösheten i kärnområdet är lägre än genomsnittet för både länet och riket, mycket tack vare gränshandel och en stark besöksnäring. Andelen nyföretagande är relativt högt, andelen personer med hög utbildning dock lägre än genomsnittet för riket.

Demografi

Områdets befolkningsstruktur visar på en åldrande befolkning och ett lågt födelseöverskott. I områdets södra del minskar befolkningen sedan flera år. Arbetskraftsbrist och stora utmaningar avseende offentlig service väntas i stora delar av området pga stora pensionsavgångar och begränsad inflyttning. I områdets nordligaste kommun leder en god arbetsmarknad (gränshandel) för närvarande till inflyttning och befolkningsökning. Här är också födelsetalen relativt sett höga.

Fiske och vattenbruk

Fiske och därtill kopplade verksamheter har i generationer varit starka näringar i Bohuslän. Fiskevattnen utmed Bohuskusten tillhör Sveriges viktigaste fångstområden. Antalet sysselsatta inom fisket minskar. Vid strategins framtagande fanns 440 fartyg med fiskelicens i Leader-området². De mindre fartygen är fler i norra delen än i södra. Skaldjursfisket dominerar, cirka 85 procent av fångstvärdet kommer av fiske efter nordhavsräka och havskräfta. Lokala bestånd av fisk är svaga och ett selektivt, hållbart fiske är av största vikt. Förädlingsgraden på landad fångst är låg. Det viktiga skaldjursfisket visar i dagsläget relativt god lönsamhet, även om räkfisket till viss del begränsas av antalet licenser kontra tillgängliga kvoter/fiskemöjligheter. Historik för länets fisket, se bilaga B, omvärldsanalys.

Inom området finns etablerade organisationer för förvaltning av fiske- och naturresurser; *Samförvaltningen Norra Bohuslän* (Koster-Väderöområdet) samt *8fjorðar* (Orust-Tjörn). Vid *Fiskarföreningen Nordens* verkstad på Smögen utvecklas och prövas nya selektiva fiskeredskap. Två av Sveriges tre fiskauktioner samt flera viktiga landningshamnar finns inom området. Beslut har fattats om att en av auktionerna ska avvecklas 2015. Det finns relativt få lokala varumärken för marina produkter. Nätverket *Fiskekommunerna* är ett forum där kommunernas politiska ledning samråder kring strategiska fiskefrågor.

Vattenbruket består i huvudsak av musselodling samt, till en mindre del, av odling av ostron och hjärtmussla. Flera ostron- och musselföretag är under etablering. Näringen omsätter cirka 40 msek och sysselsätter cirka 80 personer, varav många på deltid (2013). Produktionen ligger på 2 000 ton. Den största aktören är Scanfjord Mollösund AB. Odling av alger pågår på försök i områdets norra del.

Flera marina kunskapscentra finns inom området, exempelvis *Lovencentret Tjärnö* och *Kristineberg* (Centrum för marina vetenskaper, Göteborgs universitet) samt *Havsfiskelaboratoriet* i Lysekil (Institutionen för akvatiska resurser, SLU). Fritidsfisket (sjöar, vattendrag och hav) växer och är en viktig sysselsättning för boende och besökare. De viktigaste arterna är makrill, havsöring, krabba och hummer.

Kommunikationer och förnybar energi

Kommunerna har en relativt hög andel långväga pendlare (mer än 100 km). Möjligheterna till arbetspendling med kollektiva färdmedel är generellt begränsade på grund av gles landsbygdstrafik. Infrastrukturen för förnybara drivmedel är sparsamt utbyggd. Laddningsstolpar för el-bilar saknas i allt väsentligt och solenergi används sparsamt. Höghastighetsbroadband är under utbyggnad i hela området, och framtidsinriktade satsningar inom energi- och miljöteknik pågår; i Sotenäs planeras exempelvis storskalig biogasproduktion med gödsel och fiskbiprodukter som råvara (*Sotenäs Symbios center*) och utanför Kungshamn byggs landets första anläggning för vågkraft. Tanums kommun är en av Sveriges mest vindkraftstäta kommuner.

Livskvalitet, lokal service och föreningsliv

Föreningslivet är varierat i form av idrott-/fritids-, kultur- och samhällsföreningar. Verksamheten kan beskrivas som stabil, även om många idrottsföreningar står inför utmaningar i form av drift och underhåll av anläggningar och lokaler. Vissa föreningar efterlyser samlings- och verksamhetslokaler. Besöksnäringen och det stora antalet

² Bohuslän + Göteborg med hemmahamn i Fiskebäck eller Södra skärgården.

delårsboende ger underlag för en förhållandevis god kommersiell service. Flera mindre helårsöppna butiker i skärgården har dock lönsamhetsproblem. I områdets tätorter utmanas butiker i allt högre grad av externa köpcentra. SCB:s medborgarundersökningar visar på en jämförelsevis nöjd befolkning i området. Förbättringsområden är enligt SCB främst tillgång till bostäder, skola och kommunikationer.

4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter

Följande behov och utvecklingsmöjligheter har identifierats:

1. Ökad inflyttning, service och helårsboende:

Området har höga kvaliteter som bomiljö, men inflyttning försvåras av brister i infrastrukturen, brist på bostäder och höga fastighetspriser (i kustområdet). Minskat invånarantal påverkar landsbygdsboendet negativt genom minskat underlag för skolor och annan lokal service. Att bibehålla och utveckla lokal service och mötesplatser på landsbygden har identifierats som en nyckel till bibehållen attraktivitet, liksom för att locka delårsboende att flytta till sina fritidskommuner.

I Sotenäs och Tanums kommuner är antalet fastigheter som ägs av delårsboende fler än de som används för helårsboende. I Lysekil och Strömstad är andelen cirka 50 procent. Delårsboende är potentiella inflyttare. Analyser visar att en satsning på att inkludera dessa i lokalsamhället i kombination med god service, bredband, kollektivtrafik och säker tillgång till hälso- och sjukvård, är viktigt för att man ska flytta till sin fritidskommun. Delar av detta kan förbättras via partnerskapsprojekt.

De specifika förutsättningarna för att öka attraktiviteten och främja inflyttning kräver nytänkande. Metodutveckling, nya samarbeten för (lägenhets)byggande på landsbygden, innovativ marknadsföring/PR-arbete liksom nya servicelösningar kan ge framgång i jakten på inflyttare. Integration av invandrar innebär en potential, givet att dessa kan erbjudas jobb och boende. Föreningslivet är en del av den "sociala infrastruktur" som gör bygden attraktiv. Många föreningar behöver stöd för att hitta nya vägar för upprustning och drift av anläggningar etc. Det finns vidare behov av samarbete och nya metoder som främjar ungas förutsättningar och attityder till att leva och bo på landsbygden. Erfarenhetsutbyte och samverkan med det angränsande Leader-området i söder innebär utvecklingsmöjligheter på området.

2. Balans i befolkningsstrukturen och bättre integration

Större delen av området står inför en demografisk utmaning som inte ska underskattas. En åldrande befolkning gör att allt färre ska försörja allt fler. Arbetskraftsbrist inom bland annat offentlig service bedöms bli en realitet inom ett fåtal år. Den demografiska utmaningen förvärras i ljuset av de rekryteringsproblem som finns i flera yrkeskategorier redan idag. Samtidigt väntas området ta emot allt fler flyktingar och invandrare de närmaste åren. Inflyttare med utländsk bakgrund kan dämpa de negativa effekterna, givet att deras kompetens kan tas tillvara och att området upplevs som attraktivt för dessa grupper.

Partnerskapsprojekt bidra till att ta tillvara invandrarnas kompetens och bygga vidare på kunskap och förslag i lokala integrationsstudier (exempelvis Lysekil). Erfarenheter från kommuner där integrationen fungerat bra visar att starka lokala nätverk,

som inkluderar näringsliv och föreningsliv och i några fall invandrare med samma bakgrund som nyanlända, är en framgångsfaktor för att komma in på arbetsmarknaden. Närheten till Norge erbjuder en potential i form av både erfarenhetsutbyte kring landsbygdsutveckling, integration, de många norskägda fastigheterna i området vittnar också om möjlig immigration.

3. Levande lantbruk och fler betesdjur: Antalet betesdjur behöver öka för ett attraktivt och öppet landskap, utmaningen är särskilt stor i skärgården. Incitament för djurhållaren behöver stärkas för att utöka och bevara hävden. Att bidra till lönsamhet i den lokala produktionen är därmed en viktig framtidsfråga. Nya affärsmodeller för lantbruket, med starkare koppling mellan stad och land och där synergier söks med besöksnäringen, kan bidra till en utveckling där landskap, natur- och kulturvärden, kvalitet på mat och turism drar åt samma håll.

Diversifiering och en stärkt lokal marknad genom partnerskapsprojekt kan öka incitamenten för lantbrukaren och skapa nya arbetstillfällen inom både animalie- och spannmålsproduktion. De positiva trender som finns i form av lokala varumärken för kött och andra närproducerade livsmedel kan få större spridning. Besöksnäringen torde i högre grad kunna göra lokala varumärken/produkter av god kvalitet till en del av sitt varumärke och på så sätt både dra nytta av lokala produkter och bidra till de lokala gröna näringarnas utveckling. Intelligent matchning, varumärkesarbete och kunskapsöverföring kan visa vägen.

Under arbetet med strategin har intresse för olika former av modeller för "andelsägda djur" lyfts fram. Även andra affärsidéer med fokus på lantbrukets ekosystemtjänster kan leda till nya företag och bättre ekonomiskt underlag för befintliga lantbruksföretag. Möjligheten att samordna transporter av produkter från lantbruket behöver stödjas för effektiva logistikkedjor.

4. Hållbara kommunikationer/förnybar energi: Transporter av människor och gods domineras av vägtransporter utan infrastruktur för förnybara bränslen (endast etanol). Leader-området är därmed sårbart för höjda bränslepriser. Infrastruktur för förnybara bränslen och el behöver främjas för minskad miljöbelastning. Klimatomställningen kan stimuleras genom lokala initiativ för energieffektivisering, förnybar energi, exempelvis solenergi eller biobränslen/biogas.

Arbetspendling och fritidsresor med kollektiva färdmedel försvåras på grund av gles landsbygdstrafik och brister i samordningen mellan trafikslag. Kollektivt resande har identifierats som viktigt att utveckla. Innovativa grepp och bättre samarbete med regionala trafikbolag kan bidra till smarta lokala lösningar för transporter av både varor och gods.

Företagande baserat på IT-lösningar har lokal tillväxtpotential; E-learning, webinarer, resfria möten och andra digitala tjänster kan underlätta kompetensförsörjning och minska behovet av fysiska resor via utbyggt bredband med hög hastighet. Attraktiva arbetsplatser (kontorshotell etc) med intelligenta kommunikationsmöjligheter är en viktig faktor för inflyttning.

5. Hållbar turism: Bohuskusten/norra Bohuslän natur- och kulturtillgångar ger underlag för en stark besöksnäring. Området är en av de exportmogna destinationer som ska visa

vägen i besöksnäringens nationella strategi med målet att fördubbla omsättningen inom besöksnäringen till 2020. Blå tillväxt och marin turism bedöms ha en särskild utvecklingspotential. Ambitionerna fokuserar mervärden och förädling, och kan rätt utnyttjad bidra till lokal utveckling. Men det finns också utmaningar. Länsstyrelsen gör i sin uppföljning av miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* bedömningen att utvecklingen kan motverka målet, om turismutvecklingen inte sker hållbart. Samverkan, planering, kunskapsöverföring och lokala initiativ för att bevara och utveckla både natur- och kulturmiljöer som reseanledningar på ett hållbart sätt, kan bidra till ökad sysselsättning och en balanserad utveckling med bibehållen attraktivitet. Planeringsunderlag inom arbetet med Blå ÖP ger vägledning för hur turismen kan styras och kan användas i framtida partnerskapsprojekt.

Potentialen för måltidsturism samt ökad vandrings-, rid- och cykelturism, det senare inte minst på gamla E6, bedöms som stor (även paddling, kajak, skridsko, klättring – samtliga inriktningar kan bidra till turism utanför högsäsong). Ett internationellt samarbete inom natur- och kulturturism som gynnar landsbygdsturismen, har tillväxtpotential. Hållbarheten i attraktioner, upplevelser, produkter och besöksanledningar förblir centralt.

6. En varierad arbetsmarknad och god kompetensförsörjning: Besöksnäringen sysselsätter allt fler, men på en i huvudsak säsongsbaserad arbetsmarknad. Antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruk fortsätter att minska. Tjänstesektorn är liten och pendlingsavstånden till större arbetsmarknader i Göteborg och Östfold/Oslo relativt långa. Arbetsmarknaden kan beskrivas som ensidig och kompetensförsörjning är ett problem för både privat och offentlig sektor, det är svårt att rekrytera personal med specifika yrkesutbildningar. Allt fler företag redovisar att just kompetensförsörjning är en tillväxtbegränsande faktor, behovet av lösningar är därmed stort. Att främja distansarbete, kompetensutveckling och företagande med stöd av IT-lösningar är en till stor del utnyttjad potential/tillväxtfaktor. Även mer traditionella kommunikationer är ett utvecklingsområde.

Ungas och utrikes föddas ställning på arbetsmarknaden behöver stärkas. Delar av området har utmaningar i form av utsatta ungdomsgrupper som behöver styras mot meningsfull sysselsättning för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden. Partnerskapsprojekt med koppling till Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag kan underlätta integration av personer med utländsk bakgrund. Det kan i sin tur resultera i att nya invånare etablerar sig och att effekterna av förväntad arbetskraftsbrist kan dämpas.

7. Ett hållbart fiske och vattenbruk: Antalet aktiva utövare inom yrkesfisket fortsätter att minska. I delar av området ligger antalet fartyg och landad fångst på en kritisk nivå för att upprätthålla infrastrukturen i form av landningshamnar och logistikkedjor. Utvecklingen oroar, inte minst eftersom det lokalt förankrade fisket är en kulturbärare av rang och har starkt stöd i regionala utvecklingsplaner för bl a besöksnäringen.

Yrkesfisket utmed Bohuskusten är i stort behov av utveckling för att möta utmaningarna till följd av en ny fiskeripolitik (GFP). Nyrekrytering och diversifiering är viktiga utvecklingsområden. Potentialen för riktad försäljning bedöms stor, men utnyttjas inte till fullo. Kapacitet hos enskilda fiskare (tid och kunskap) lyfts fram som en förklaring till dagens låga förädlingsgrad. Samverkan med fiskauktionerna är intressant i sammanhanget, målet bör vara att i högre grad utnyttja hållbarhetsargument och lokala

varumärken i försäljningen för ett bättre salupris.

Leader-projekt kan främja nyrekrytering liksom försäljning genom insatser för att synliggöra yrkesfisket, stärka den lokala marknaden och skapa nya kontaktytor mellan fiskare och konsument. Partnerskapsprojekt kan också stötta utvecklingen via kompetensutveckling och nya modeller för att introducera nya utövare i yrket. De kan också fylla ett behov av lokal och regional samverkan som stödjer processer för samarbete och samordning mellan myndigheter och yrkesfisket. Det finns potential för innovationer och utveckling i både konventionellt fiske och i mer "nischade" fisken som kan leda till nya produktionsformer, produkter och värdekedjor.

Utveckling av nya och befintliga modeller för hållbar förvaltning av natur- och fiskeresurser – inklusive förutsättningsskapande åtgärder som gynnar viktiga bestånd – kan bidra till utveckling av fisket och bättre fiskeresurser. Leader kan till exempel bidra genom förstudier, metodutveckling och planering för nya hummerrev, erfarenhetsutbyte kring selektiva redskap, lokal förvaltning, miljöinsatser för bättre marin miljö etc. Fritidsfiske efter makrill, krabba och hummer är viktigt för både boende och besökare. Det finns stora möjligheter att förlänga turistsäsongen genom sportfisketurism och guidat skaldjursfiske. Både boendeanläggningar och yrkesfiskare kan härigenom bredda sin verksamhet.

Även vattenbruket har tillväxtpotential, men begränsas av brist på kapital, tunga ansökningsförfaranden och svårighet att hitta lämpliga lokaler för odling av alger, fisk och blötdjur. Blå ÖP och ett pågående arbete med en regional vattenbruksplan kan underlätta etableringar. Även ökad samverkan mellan näringen och regionala kunskapscentra (*Göteborgs universitet, VBC Väst, Högskolan i Väst, Maritima Klustret, Chalmers, SIK, SLU, IVL* mfl) kan främja utvecklingen. Exempel på viktiga lokala kunskapscentra och kluster är nätverket *Fiskekommunerna, Maritima klustret i Västsverige, Samförvaltning Norra Bohuslän, 8ffjordar* och *Fiskarföreningen Norden*. Även områdets olika "akademier" (*Hummerakademien, Ostronakademien, Musselakademien, Räkakademien* mfl) är en resurs för området och kan bidra i arbetet för både ökad attraktivitet och till god förvaltning av bestånden.

5. På vilket sätt är strategin innovativ?

Strategin är innovativ i sin ambition att stimulera till nya lösningar på identifierade behov genom nya arbetsmetoder och innovativa samarbeten mellan intressenter och lokala aktörer. Den är vidare innovativ genom sin ambition om entreprenöriellt lärande och erfarenhetsutbyte med andra projekt och geografiska områden.

Därför är strategin innovativ:

- **Främjar samarbete mellan blå och gröna näringar:** Främjar samarbete mellan lokala aktörer och intressenter på regional nivå i syfte att nå strategins mål, exempelvis genom att knyta samman lokala producenter inom fiske/vattenbruk samt lantbruk med akademi/högskola för kunskapsbaserad affärsutveckling. Skapar förutsättningar för fiskeföretag att lära av lantbruksföretag och vice versa avseende försäljning, produktutveckling samt varumärkesarbete.
- **Öppnar för nya grepp för ökad attraktivitet och fler helårsboende** på landsbygden (genom nya samarbeten och processer avseende boendefrågor, service, hållbarhetsarbete som ger positiv publicitet etc)
- **Skapar förutsättningar för lokalt förankrad inkludering/social sammanhållning** med föreningslivets medverkan.
- **Främjar nya affärsmodeller**, samarbets- och finansieringsformer (crowdfunding³, BID⁴ mm) för att realisera lönsam odling och djurhållning via exempelvis CSA, Community Supported Agriculture.
- Främjar socialt entreprenörskap för att gemensamt lösa samhällsliga utmaningar.
- **Utvecklar och sprider erfarenheter av unik förvaltningsmodell (Samförvaltning norra Bohuslän).** Möjliggör ytterligare initiativ för hållbar förvaltning av fiskeresursen och skapar förutsättningar för hållbart fiske, exempelvis via CSF, Community Supported Fisheries.
- **Söker aktivt synergier med besöksnäringen.** Främjar kreativa samarbeten för ökad avsättning av produkter på lokal marknad genom matchning av lokala leverantörer och uppköpare av närproducerade livsmedel.
- **Kopplar omställning till koldioxidsnål lokal ekonomi till ökad attraktivitet.** Uppmuntrar till kunskapsöverföring och skapar förutsättningar för lokal ekonomi med god resurshushållning och låga utsläpp (vision Samsö).
- **Utnyttjar närheten till Norge på nya områden.** Skapar förutsättningar för kunskapsöverföring över nationsgränser på nya områden, exempelvis arbetskraftsinvandring/integration och fiske.
- **Öppnar för nya stödsökande** som inte tidigare haft möjlighet att driva lokalt ledda socialfondsprojekt, exempelvis idrottsföreningar.
- **Nya grepp för innovativa projekt.** En offensiv strategi ställer krav på bred samverkan och nya sätt att inspirera till projekt för att nå uppsatta mål. Utlysningar och klusterbyggen liksom egna studier/projekt som LAG driver är möjliga vägar.

³ Metod för att finansiera projekt eller idéer genom att vända sig till ett stort antal finansiärer.

⁴ BID, Business Improvement District, se <http://www.bidsweden.se>

6. Vision

Leader Bohuskust och gränsbygd

- samverkan för hållbar framtid i hav, skärgård och inland

Leader Bohuskust och gränsbygd ska främja samverkan och innovationskraft i ett grönblått landskap; norra Bohusläns kust, hav, skärgård och inland samt främja fiskets och vattenbrukets utveckling utmed hela Bohuskusten. De gröna och blå näringarna ska växa sig starkare och i större utsträckning utvecklas i synergi med besöksnäringen. Området ska kännetecknas av levande kustsamhällen, höga natur- och kulturmiljövärden och en tillgänglig och livskraftig landsbygd där kommunikationer och service bidrar till god livskvalitet och inflyttning.

7. Insatsområden, mål och urvalskriterier

7.1 Övergripande mål för strategin

Utvecklingsstrategin har identifierat fyra övergripande mål:

- 1. Fler jobb och hållbar tillväxt i lokala lantbruks-, fiske- och vattenbruksföretag** genom ökad lönsamhet och konkurrenskraft.
- 2. Bevara och utveckla skärgårdslandskapets karaktärsdrag och kustsamhällenas kulturvärden/identitet.**
- 3. Fler jobb, ökad inflyttning och levande landsbygd** med ökad sysselsättning i mikro och småföretag genom hållbara besöksanledningar, goda förutsättningar för landsbygdsföretagande och en aktiv fritid, smarta kommunikationer och god service.
- 4. En ren och attraktiv naturmiljö** genom förbättrade förutsättningar för hållbart nyttjande av naturresurser, hållbar produktion och konsumtion.

De övergripande målen utgår från behov och utvecklingsmöjligheter såsom beskrivet i kap 4.2. De ligger i linje med EU:s mål om smart och hållbar tillväxt (2020), Västra Götalandsregionens strategi för tillväxt och utveckling samt kommunalförbundet Fyrbodals delregionala genomförandeplan. De ansluter även till de samhällsbyggnadsmål som tagits fram inom det kommunövergripande samarbetet (kärnområdet) med Blå översiktsplan och maritim näringslivsstrategi (2014).

Koppling till regionala prioriteringar

Kommunalförbundet Fyrbodals bryter ner Västra Götalandsregionens strategi för hållbar tillväxt i en delregional genomförandeplan. Leader-områdets strategi knyter an till Fyrbodals ambitioner om att skapa förutsättningar för att förverkliga idéer och starta företag liksom att förkorta och förenkla vägen till arbetsmarknaden (strategin prioriterar utsatta grupper och personer med utländsk bakgrund). Insatsområdet "miljösmarta jobb" kan underlätta kompetensförsörjning, bland annat via nyttjande av digitaliseringens möjligheter. Inom insatsområdet kan också projekt för smarta lösningar för resande på landsbygden utvecklas. Strategin ligger vidare i linje med Fyrbodals ambitioner om att stödja samverkan mellan stad och land genom att driva projekt som stödjer en hållbar utveckling och främja affärsutveckling med fokus på miljöområdet. Genom sin ambition att stödja utvecklingen inom fiske- och lantbruksföretag stöder strategin också utveckling inom besöksnäringen vilken lyfts fram i genomförandeplanen.

Mål 1. Fler jobb, hållbar tillväxt i lokala lantbruks-, fiske- och vattenbruksföretag genom ökad lönsamhet och konkurrenskraft.

Målet markerar strategins satsning på att skapa förutsättningar för hållbar utveckling av lokala lantbruks- samt fiske-/vattenbruksföretag, bl a genom att söka synergier med besöksnäringen.

Målområdet gynnar både en hållbar utveckling och ett konkurrenskraftigt lantbruk, fiske och vattenbruk. För fisket är tanken att strategin ska bidra till utveckling av både förvaltningen och av företagen. Målet fokuserar insatser för stärkt lokal marknad, nya affärsmodeller och samarbeten som ökar lönsamheten. Det vill också skapa förutsättningar för att "växla upp" erfarenheterna från områdets framgångsrika lokala förvaltningsmodeller.

Målområdet omfattar både nya och etablerade företag i olika utvecklingsstadier. Målet inkluderar både gröna och blå näringar med syftet att näringarna ska kunna lära av varandra. I fråga om fisket ägs målet delvis av LAG då det är beroende av hur de nya nationella regelverken inom EU:s fiskeripolitik kommer att påverka det lokalt förankrade fisket.

Mål 2. Bevara och utveckla skärgårdslandskapets karaktärsdrag och kustsamhällets kulturvärden/identitet.

Målet har kopplingar till mål 1, och kan delvis nås genom att förbättra förutsättningarna för lokal fiskenäring och betesdrift. Mål 2 fokuserar dock tydligare på landskaps- och kulturvärden och insatser som stärker områdets identitet. Kulturturism, utveckling av besöksanledningar med fokus på traditioner, natur- och kulturarv ramar in av målet. Målet vill också inspirera till utveckling av kulturmiljöer som främjar områdets attraktivitet. Målet knyter an till den regionala besöksnäringens varumärkesstrategi.

Mål 3. Fler jobb, ökad inflyttning och levande landsbygd med ökad sysselsättning i mikro- och småföretag genom hållbara besöksanledningar, goda förutsättningar för företagande och en aktiv fritid, smarta kommunikationer och bibehållen eller utvecklad service.

Målet beskriver strategins utvecklingsambitioner i fråga om god service liksom insatser för att stärka områdets attraktivitet med sikte på fler helårsboende. Området rymmer även satsningar som drar nytta av det framväxande höghastighetsbredbandet i området för att stödja kompetensutveckling och entreprenöriell utveckling bland landsbygdens företagare.

Sammantaget vill målet rama in och vägleda satsningar som skapar goda förutsättningar att bo och verka i området. Sociala företag, små och medelstora landsbygdsföretag samt det ideella föreningslivet är viktiga stödmottagare. Utveckling av hållbara besöksanledningar kan ta stöd i målet. Det gäller även insatser för ökad delaktighet bland unga och inkludering av nyanlända med utländsk bakgrund liksom initiativ till föreningssamverkan och nya mötesplatser.

Mål 4. En ren och attraktiv naturmiljö genom förbättrade förutsättningar för hållbart nyttjande av naturresurser, hållbar produktion och konsumtion.

Målet anger strategins ambitioner om att naturmiljön ska värnas – för kommande generationer och såsom en grund för en hållbar natur- och kulturturism. Målet tar stöd i miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* samt nationella målsättningar om minskade klimatpåverkande utsläpp, effektivare energianvändning och hushållning med naturresurser.

Målet uppmuntrar till miljöförbättrande insatser som samtidigt främjar attraktivitet, entreprenöriell utveckling och god livskvalitet. Målet vill inspirera till motivationshöjande insatser och initiativ för hållbara transportlösningar,

energieffektivisering, affärsutveckling med bas i miljöteknik och ekosystemtjänster liksom till ökad användning av förnybar energi.

Horisontella mål

1 Miljö

Miljömässigt hållbar utveckling är en ledstjärna för strategin som har tydliga miljöförbättrande ambitioner. Naturresurserna ska brukas på ett hållbart sätt så upplevelsevärden består och så att kommande generationer får likvärdiga förutsättningar som dagens. Miljökriteriet har varit vägledande i framtagande av denna strategi. Det horisontella målet kommer också att användas för att stimulera till miljöförbättrande projekt liksom för att säkra den miljömässiga hållbarheten i de projekt som beviljas inom ramen för denna strategi.

2 Jämställdhet

Jämlikhet mellan kvinnor och män ska eftersträvas bland stödmottagarna. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter att delta i projekt och de projekt som genomförs ska verka för att kvinnor och män gynnas i samma utsträckning. Behov av jämställdhet ska också beaktas ur ett lokalt perspektiv vid prioritering av insatser. Möjligheter till insatser som främjar integration och jämställdhet har identifierats inom såväl landsbygdsfonden som havs- och fiskerifonden, exempelvis via föreningsbaserat fritidsfiske och stadsnära odling. Det är vidare möjligt och önskvärt att söka synergier mellan jämlikhet och tillväxt; kvinnor är en av de två grupper som anses särskilt viktiga för att företagsamheten ska utvecklas i en positiv riktning (VG regionen, 2014).

3 Likabehandling/antidiskriminering

Antidiskriminering är både ett mål och en förutsättning för att nå de övergripande målen i strategin. Hållbar tillväxt förutsätter att nya svenskar ses som en resurs och ges möjlighet att på ett bra sätt inkluderas i samhället. Inkludering av nyanlända ses som en social investering. Insatser för att främja inkludering har identifierats som viktigt för att dämpa negativa effekter av den demografiska utvecklingen och för att främja ett öppet och socialt hållbart samhälle.

7.2 Insatsområden

Insatsområdena ringar in de viktigaste utvecklingsbehoven identifierade i strategins SWOT-analys och skapar en grund för synergier mellan besöksnäringen och lantbruks-, fiske- och vattenbruksföretag. De öppnar också för utveckling av lokalsamhällen och företag mot ökad hållbarhet och starkare lokala ekonomier. Strategin är generellt positiv till nationell och internationell samverkan som gynnar en utveckling mot uppsatta mål.

1a+b. Hållbart fiske och vattenbruk samt marina livsmedel

Nyrekrytering (alla fisken) liksom **diversifiering** definieras av fiskenäringen som nyckelfrågor i omställningen till en ny fiskeriförvaltning. Insatsområdet öppnar för utveckling av stärkta lokala marknader bl a via **nya försäljningsvägar** och **bättre**

”matchning” mellan lokala producenter och uppköpare. Efterfrågeökning och högre salupris kan även nås med nya produkter, ökad förädling och nya försäljningskanaler.

Att söka synergier med besöksnäringen och lära av lantbruket är centralt i ett arbete för ökad försäljning av lokala marina produkter. **Varumärkesarbete** och spårbarhet är naturliga delar i en sådan utveckling. Leader kan bidra till entreprenöriellt lärande, kompetensutveckling och affärsutveckling exempelvis via utbildningsinsatser och erfarenhetsutbyten (studieresor, studiebesök). **Kunskapsöverföring** till konsumentledet är en viktig del av en effektiv ”matchning” av utbud och efterfrågan med sikte på att stärka synergier mellan besöksnäringen och lokala företag.

Nyrekryteringen kan främjas genom insatser för att synliggöra yrkesfisket, prova-på-dagar, stärka den lokala marknaden samt via nya kontaktytor mellan fiskare och konsument. Insatsområdet vill skapa en plattform för erfarenhetsutbyte med andra länder samt främja processer för samarbete och samordning mellan myndigheter och yrkesfisket.

Det **marina vattenbruket** kan gynnas av fortsatt **kunskapsuppbyggnad** och **pilotverksamhet** i hela kedjan från affärsidé till säljbar produkt, inkl varumärkesutveckling och marknadsföring. Nya entreprenörer behöver stödjas för att förverkliga affärsidéer. Insatsområdet vill därför stödja både en entreprenöriell och kunskapsbaserad utveckling, bland annat genom att bygga vidare på goda erfarenheter av tidigare års samarbete med kunskapscentra som *Vattenbrukscentrum Väst*, Göteborgs universitet och det [Maritima klustret](#) i Västsverige.

Förutsättningskapande insatser som förbättrar bestånden, den marina miljön och förvaltningen av fiskevattnen ryms inom insatsområdet. Det gäller miljöinsatser till stöd för såväl yrkesfiske som fritidsfiske. Insatsområdet vill vidare skapa förutsättningar för utveckling av och kunskapsöverföring kopplat till nätverket *Fiskekommunerna* och de två unika lokala förvaltningsorgan för hållbart fiske som finns inom området, *8fjordar* och *Samförvaltning Norra Bohuslän*. Även fisket i Gullmarsfjorden är unikt i många avseenden.

På grund av Leader-områdets uppdelning i ett kärnområde och ett utökat verksamhetsområde delas insatsområdet i måltabell (avsnitt 7.5) i två geografiska delar (1a+b). I område 1 a (kärnområdet, norra delen) kan även EJFLU, ERUF och ESF användas för att nå insatsområdets mål.

2. Hållbara gröna näringar – öppna landskap och lokal mat

Antalet företag med betesdjur minskar. Nyrekrytering, starkare incitament och ökad lönsamhet för lantbruksföretag är avgörande för att stärka de gröna näringarna i området så att inte viktiga landskapsvärden, ekosystemtjänster och sysselsättningstillfällen går förlorade. Insatsområdet vill, i samverkan med Länsstyrelsens och andra aktörers arbete, främja **nya arbetssätt, affärsmodeller och innovativa samarbeten** som förenar landskapsvård/naturvård med lönsamhet för djurhållare/markägare.

Insatsområdet vill bli öppna för utveckling av **nya försäljningsvägar** och främja ökade kontakter mellan stad och land. Modeller för nya samarbeten mellan lantbrukare och konsument ska kunna stödjas, exempelvis *Community Supported Agriculture, CSA* eller svenska *Fjällbete*. Det gäller även utvecklingen av andra metoder, affärsmodeller och finansieringsformer som främjar lantbruksföretag och stärker banden mellan producenter och konsument. Erfarenheter av tidigare genomförda metoder för

samverkan mellan markägare, föreningsliv och djurhållare ska tas till vara och stödjas (exempelvis Länsstyrelsens samverkansmodell (Ullbaggevännare)).

En **intelligent matching** mellan producent och konsument med sikte på att fler lokala råvaror och småskaligt producerade livsmedel omsätts på en lokal marknad kan – på samma sätt som inom fiskenäringen – bidra till önskad utveckling. Synergier med besöksnäringen, där lokala varumärken kan förmås att stödja varandra, ska sökas.

Kunskapsöverföring/erfarenhetsutbyte med blå näring (hav-land-trädgård) från andra delar av landet där sådana samband är starka kan underlätta, exempel är samspelet mellan besöksområdet "Astrid Lindgrens värld" och områdets lokala livsmedelsproducenter.

Insatsområdet vill också etablera och stärka länkar mellan områdets kunskapscentra (universitet och högskolor etc) och lokala mikro- och småföretag. Ansatsen omfattar även trädgårdsodling. **Integration** kan främjas i olika former av samverkansprojekt som knyter samman stad och land, kulturer och traditioner.

3. Miljösmarta jobb – fokus på turism, miljö och energi

Med insatsområdet vill strategin markera sin ambition om att bidra till **klimatomställning** och en **miljömässigt hållbar utveckling** som samtidigt ökar områdets attraktivitet, stärker företagandet och främjar god resurshushållning.

Insatsområdet vill även gynna utveckling av **landsbygdsturism** till stöd för mindre företag liksom utveckling av **hållbara reseanledningar** med bas i områdets natur- och kulturarv. Insatsområdet öppnar för projektering av nya cykel- och vandringsleder, kajak- och ridleder till nytta för boende och besökare. Infrastruktur för marin turism såsom nya skärgårdsleder kan stödjas liksom initiativ till båt-pooler. Även andra typer av **företagande och kunskapsprojekt med bas i natur- och kulturvärden** ska främjas, exempelvis geografiskt oberoende affärsidéer som förädling/försäljning med bas i ekosystemtjänster. Här kan synergier med den växande besöksnäringen och områdets kunskapscentra inom trädgårdsodling, lantbruk, marinbiologi och fiske sökas.

Insatsområdet vill vidare ta till vara **digitaliseringens möjligheter** för samhällsutvecklingen med sikte på bättre service, **hållbara kommunikationer** och effektivare verksamheter. Tekniken kan användas för att utveckla nya tjänster och matcha utbud och efterfrågan för ökad livskvalitet. Exempel är kunskapsspridning och teknikutveckling avseende samåkning och resfria möten. Den kan också förbättra förutsättningarna för företagande. Digital teknik ger exempelvis goda möjligheter till **kompetenshöjning** när konferenser, online seminarier (webinars) eller webbaserade kurser (e-learning) blir tillgängliga på distans. Organisationer kan dela kunskap och effektivisera kunskapsinhämtning genom e-learning på intranät/hemsida. Partnerskapsprojekt kan leda till ökad kompetens om tekniken och infrastrukturens möjligheter, de kan också ge stöd till områden utan utbyggt fibernät i syfte att bygga strukturer som gör utbyggnad möjlig.

Företag som ställer om till **hållbar produktion** och stödjer **hållbar konsumtion** ska kunna stöttas i olika utvecklingsfaser. Insatsområdet vill främja företagande inom så kallad "cirkulär ekonomi" (affärsidéer där resurser och varor delas, lånas, hyrs, repareras och/eller återanvänds med sikte på värdeökning av restprodukter). Strategin vill vidare främja innovativa, lokala initiativ för exempelvis projektering,

finansiering och installation av **energieffektivisering** och **förnybara energilösningar** (biobränslelösningar, solel, havsbaserad energi etc).

4. Social Innovation – förnyelse, service och ökad attraktivitet

Social Innovation handlar om att hitta nya lösningar på lokala utmaningar. Här främjas nytänkande i bred bemärkelse för att öka attraktiviteten och främja inflyttning. Genom insatsområdet vill strategin ta till vara utvecklingskraften i den ideella sektorn som kan hitta nya vägar i samverkan med offentlig sektor och privat näringsliv.

Nytänkande som stärker utvecklingen av lokalsamhällen ska främjas, exempel är projekt som utvecklar den lokala servicen och boendelösningar. **Kollektivt resande** har identifierats som ett viktigt utvecklingsområde. Insatsområdet ska även stimulera metodutveckling för **kapitalanskaffning** inom lokalsamhället (exempelvis *crowdfunding* och *Business Improvement District, BID*). Erfarenheter av metoder för kapitalförsörjning inom Landsbygdsnätverket ska tas till vara och spridas.

Insatsområdet öppnar också för **entreprenöriell utveckling** som gör det möjligt att pröva nya affärsidéer inom landsbygdsföretagande. Nya grepp för **delaktighet**, mötesplatser och visionsarbete med Leader som plattform kan bidra till att skapa ett öppet och inkluderande samhälle med positiv påverkan på ungas attityd till landsbygdsboende. **Social inkludering** ska stimuleras för att skapa ett hållbart samhälle som är till för alla oavsett ålder, kön, etniskt ursprung, sexuell läggning eller funktionshinder. Exempel är mötesplatser och strukturer som främjar kulturell mångfald och förståelse, mentors- och/eller fadderskap. Föreningslivets potential att bidra i arbetet bör utnyttjas.

Partnerskapsprojekt där arbetsgivare ingår gör det möjligt att fokusera sysselsättningens betydelse för god integration. Initiativ för innovativ och meningsfull sysselsättning för utsatta grupper som står långt från arbetsmarknaden kan utvecklas inom insatsområdet. Allt med sikte på att bidra till att dessa blir en del av lokalsamhället och får fäste på arbetsmarknaden.

7.3 Handlingsplan

Medel från såväl Landsbygdsfonden, Havs- och fiskefonden liksom Socialfonden och Regionalfonden ska användas för att nå strategins mål. Socialfonden samt Regionalfonden ska främst användas för att stödja projekt inom insatsområdet 1a (fiske, kärnområdet), kompetensutveckling av IT-lösningar och nya affärsidéer i insatsområde 3 (miljösmarta jobb) samt integrationsprojekt inom insatsområde 4 (social innovation). Regionalfonden ska även användas för att stödja miljösmarta projekt inom insatsområde 3 (miljösmarta jobb). Fondernas huvudsakliga användning och geografiska avgränsning beskrivs nedan:

Havs- och fiskerifonden (EHFF) används för att finansiera åtgärder som har tydlig koppling till målsättningen om hållbart, lokalt förankrat och konkurrenskraftigt fiske och vattenbruk (insatsområde 1 a+b).

Geografiskt avgränsas fondens användning till verksamheter i hela Leader-området. Fonden kan även användas för initiativ inom fritidsfiske som stödjer strategins målsättningar. Samverkan med Leader-området i södra Bohuslän kan bli aktuell avseende

stöd för diversifieringsprojekt inom fiske med fokus på turistisk utveckling (möjligt att finansiera via EJFLU). Det gäller även samverkan i fråga om kompetensutveckling och företagsstöd via ERU och ESF.

Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) ska stödja initiativ för lokal utveckling, ökat helårsboende och stärkt konkurrenskraft inom lantbruksföretag. Fonden ska även användas för att stötta utveckling inom landsbygdsföretag i generell mening, till initiativ för lokal utveckling samt till utveckling av besöksanledningar baserat på områdets natur- och kulturvärden. Sociala innovationer och insatser för bättre service är andra fokusområden.

Geografiskt avgränsas fondens användning till verksamheter i Strömstads, Tanums, Lysekils och Sotenäs kommuner (kärnområdet).

Regionalfonden (ERUF) ska främst användas för att realisera strategins ambitioner om företagsutveckling, entreprenörskap och utveckling av nya idéer inom områden som miljö, livsmedelsförädling, turism och klimatomställning inom insatsområde 1a och 3. Fonden används för projekt inom strategins kärnområde.

Socialfonden (ESF) ska användas till landsbygds- och fiskeprojekt avseende kompetensutveckling inom insatsområde 1a, 3 (IT-lösningar) och 4 (integration). Fonden används inom strategins kärnområde.

Samverkan och intressenter

Arbetet för att nå strategins mål kommer att gynnas av samverkan med andra intressenter och aktörer. Samarbete kommer att sökas för att nå målen inom samtliga insatsområden. Inom området "Hållbart fiske och vattenbruk" är samverkan med angränsande Leaderområdet i Södra Bohuslän centralt. Inte minst för att utnyttja synergier i användningen av de tillkommande fonderna EJFLU, ESF och ERUF i utvecklingen av näringen.

Den kartläggning av intressenter som gjorts inom ramen för arbetet med strategin pekar ut viktiga partners och nyckelaktörer i det framtida arbetet. Samarbetet kan vara mer eller mindre formaliserat i form av råd och expertmedverkan, och torde främjas av att strategins mål ligger väl i linje med målen för andra intressenter. Avseende fiske och vattenbruk kommer samarbete och erfarenhetsutbyte att sökas även med andra länder. Mer om samarbetspartners per insatsområde, se nedan samt aktörsförteckning i bilaga D.

Genomförande

Uppfyllelse av strategins mål kommer att kräva ett proaktivt och "coachande" arbetssätt för att sprida information om stödmöjligheter och främja för strategin viktiga projekt. Metoder för att få fram innovativa projekt har tidigare identifierats i samband med en utvärdering av det tidigare Leader-programmets insatsområden (Open Eye Group, 2012).

Att involvera lokalsamhällen och föreningar är en framgångsfaktor för att nå Leaders målsättningar om aktiva medborgare och "underifrånperspektiv". Flera av målen kräver också förstudier för att identifiera ett relevant utgångsvärde att mäta utfallet mot efter avslutade projekt.

I genomförandet kommer särskild vikt att läggas på att skapa "innovationsfrämjande miljöer". Exempel är temadagar/inbjudan till olika former av "innovations- och projektverkstäder" med syftet att informera om strategins målsättningar och hitta kreativa vägar dit. Ambitionen är också att sammanföra kompetenser och utövare inom fiske och jordbruk med utvecklare inom andra näringslivssektorer.

Till LAG knutna experter, utskott och referensgrupper kan användas för att tillföra projekt kunskap, i alla faser. Vid behov kan sökande erbjudas att delta i ett förberedande möte där projektidéer kan vidareutvecklas i riktning mot uppsatta mål. Att knyta samman sökande med olika kunskapscentra i området är en viktig del i ambitionen att främja resultatriktade projekt av god kvalitet. Att koppla olika aktörer till en idé och skapa områdesvisa "kluster" för branschvis utveckling kan bli aktuellt för insatsområde 1 och 2.

För att främja företagsutveckling och nya affärsmodeller inom fiske och lantbruk ställs sannolikt krav på uppsökande verksamhet och samverkan med befintliga nätverk inom lantbruk och fiske. Nationellt och internationellt samarbete kan tillföra viktiga erfarenheter i utvecklingen av modeller inom ramen för den nya fiskeripolitiken.

Huvudsakliga prioriteringar, målgrupper/möjliga stödmottagare

Insatsområde 1. Hållbart fiske och vattenbruk

Målgrupp/stödmottagare: Företag inom fiske och vattenbruk samt andra företag i fiskbranschen, auktionsföretag, förvaltningsorganisationer, föreningar. Kommuner.

Fonder: Havs- och Fiskerifond, Landsbygdsfond. I kärnområdet även Regionalfond, Socialfond.

Viktiga intressenter och medfinansiärer: Kommuner, lokala kunskapscentra, besöksnäringen, branschorganisationer inom livsmedel och fiske, högskolor/universitet, miljöorganisationer

Internationella partners: Fiskeorganisationer i Danmark och Norge med flera länder

Insatsområde 2. Hållbara gröna näringar

Målgrupp/stödmottagare: Landsbygds- och lantbruksföretagare, landsbygdsorganisationer, kringnäringar, kommuner, omställningsgrupper

Fonder: Landsbygdsfonden

Viktiga intressenter: branschorganisationer, kommuner, lokala kunskapscentra, högskolor/universitet, miljöorganisationer, omställningsgrupper, nationella och internationella aktörer som ger mervärden.

Insatsområde 3. Miljösmarta jobb

Målgrupp/stödmottagare: Föreningar, kommuner, landsbygdsföretagare, sociala företag, regionala aktörer, ungdomar, UF, högskolor.

Fonder: Landsbygdsfond, Regionalfond, Socialfond

Viktiga intressenter: Kommuner, regionala aktörer, högskolor/universitet, miljöorganisationer

Internationella partners: Aktörer som främjar natur- och kulturturism (nationella och internationella)

Insatsområde 4: Social innovation

Målgrupp/stödmottagare: Föreningar, kommuner, landsbygdsföretagare, ungdomar, arbetsgivare i vid bemärkelse.

Fonder: Landsbygdsfond, socialfond.

Viktiga intressenter: Arbetsförmedlingen, kommuner, regionala aktörer, högskolor/universitet, aktiva nätverk.

7.4 Urvalsprocess

LAGs urvalsprocess ska vara öppen, icke-diskriminerande och strukturerad. Processen ska dokumenteras skriftligt och ha en tydlig koppling till strategin. Projekten uppmuntras i befintliga informationskanaler och genom särskilda inspirationsträffar. LAG vill ge utrymme för en förberedande fas där projektidéer tar form och vidareutvecklas, vid behov i samarbete med intressenter. Ansökningar avses att tas emot löpande och behandlas i regelbundna beslutsomgångar. Kontinuerliga uppföljningar av hur de olika insatsområdena uppfylls kan medföra att LAG och kansliet väljer att fokusera informationsinsatser och utlysningar mot specifika målgrupper/teman för att säkra att strategin genomförs enligt plan.

Villkor och urvalskriterier – grund för prioritering av projekt

Urvalsprocessen tar sin utgångspunkt i EU-förordningens direktiv. En första bedömning av en inkommen ansökan görs av kansliet som kontrollerar att **grundläggande villkor** är uppfyllda. Urvalskriterier kommer att tas fram baserat på strategins mål och indikatorer. Ett **poängsystem** ska utvecklas för möjliggöra rangordning av projekt utifrån deras bidrag till strategins mål. Här kommer bland annat hållbarhetsaspekter och projektens grad av innovation att värderas.

Som beslutsunderlag inför LAG-mötet ska alltid bifogas en skriftlig dokumentation av på vilket sätt ett aktuellt projektet bidrar till att uppfylla målen i strategin. Bedömningen ska tydligt visa vilka av strategins indikatorer och mål som projektet bidrar till att uppfylla.

Den skriftliga beslutsmotiveringen arbetas fram och stäms av med LAG som tar beslut. Beslutsmotiveringarna fastställs sedan tillsammans med protokollet från mötet. En mall för bedömning kommer att – tillsammans med ett poängsystem för prioritering av ansökningar – att tas fram under våren 2015 tillsammans med ett mer detaljerat upplägg för LAG:s arbetssätt och urvalsprocess. Beslutsprocessen kommer att utvärderas – och vid behov revideras och justeras – under programperioden.

Adjungerade experter

I handläggningsprocessen ingår, där det är relevant, kontakt med adjungerad expert. För projekt inom Socialfonden och Regionalfonden kommer erforderlig kompetens att hämtas in inför varje beslutsomgång. Vid behov kan expertuttalanden från adjungerade experter (lokala och regionala) att bifogas beslutsunderlaget vilket hjälper LAG att göra en bedömning av projektet. Det sätter även projektet i relation till andra nationella, regionala och lokala planer.

Kapitlet om urvalsprocessen kommer att utvecklas ytterligare om strategin blir godkänd.

7.5 Mål och urvalskriterier

1a). Hållbart fiske/vattenbruk och marina livsmedel – kärnområde

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EHFF	Utvecklad lokal marknad	Antal nya försäljningsvägar Antal nya arbetstillfällen Antal bevarade arbetstillfällen Antal skapade företag Antal samarbets-projekt	
EHFF	Diversifiering genom utveckling av nya produkter och tjänster	Antal diversifieringsprojekt Antal nya arbetstillfällen Antal bevarade arbetstillfällen Antal skapade företag Antal nya produkter och tjänster	
EHFF	Hållbar förvaltning av fiske- och naturresurser	Antal miljöprojekt Antal samarbetsprojekt Antal bevarade arbetstillfällen	
EJFLU	Diversifiering inom fisket (turistisk utveckling)	Antal nya arbetstillfällen Antal företag som har genomfört diversifiering	
ERUF	Fler konkurrenskraftiga företag	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal företag och organisationer som får stöd	
ESF	Ökad kompetens i fråga om hållbart fiske	Antal deltagare Antal företag och organisationer som får stöd	

1b). Hållbart fiske/vattenbruk och marina livsmedel

– utökat verksamhetsområde

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EHFF	Utvecklad lokal marknad	Antal nya försäljningsvägar Antal nya arbetstillfällen Antal bevarade arbetstillfällen Antal skapade företag Antal samarbetsprojekt	
EHFF	Diversifiering genom utveckling av nya produkter och tjänster	Antal diversifieringsprojekt Antal nya arbetstillfällen Antal bevarade arbetstillfällen Antal skapade företag Antal nya produkter och tjänster	
EHFF	Hållbar förvaltning av fiske- och naturresurser	Antal miljöprojekt Antal samarbetsprojekt Antal bevarade arbetstillfällen	

2. Hållbara gröna näringar

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Utvecklad lokal marknad	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal företag med betesdjur Antal initiativ för småskalig livsmedelsförsäljning och gårdsförsäljning	
EJFLU	Diversifiering genom utveckling av nya produkter och försäljningsvägar	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal diversifieringsprojekt	
EJFLU	Nya affärsmodeller och innovativa samarbeten	Antal samarbetsprojekt Antal affärsmodeller	

3. Miljösmarta jobb

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Fler säljbara produkter och besöksmål inom natur- och kulturturism	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal nya besöksmål Antal nya företag	
EJFLU	Fler affärsidéer och arbetstillfällen med bas i miljöteknik, cirkulär ekonomi, ekosystemtjänster	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal startade samarbetsprojekt	
ESF	Fler arbetstillfällen och samarbeten med stöd av digital teknik	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal kompetenshöjande insatser	
ERUF	Fler konkurrenskraftiga företag	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal företag och organisationer som får stöd	

4. Social Innovation

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Nya logistik- och servicelösningar	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal startade samverkansprojekt	
EJFLU	Ökad inflyttning och metodutveckling för attraktivitet	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal startade projekt	
EJFLU	Livskraftiga föreningar och företag genom nya grepp för samverkan och kapitalanskaffning	Antal nyskapade arbetstillfällen Antal projekt	
ESF	Ökad social inkludering/ integration	Antal deltagare Antal föreningar och organisationer som får stöd Antal aktiviteter	

8. Finansieringsplan

Finansieringsplanen fylls i efter att strategin blivit godkänd. Detta kommer att göras i en annan omgång där strategin kompletteras med ytterligare detaljer.

Delåtgärd	Fond	%	SEK
Drift	<i>Vald fond/ samordnande fond</i>	<i>20 eller 25 av de sammanlagda offentliga utgifterna⁵.</i>	
Samarbeten	<i>Fond 1</i>		
	<i>Fond 2</i>		
	<i>Fond 3</i>		
	<i>Fond 4</i>		
Genomförande av strategin	<i>Fond 1</i>		
	<i>Fond 2</i>		
	<i>Fond 3</i>		
	<i>Fond 4</i>		
Summa		<i>100</i>	

⁵ Observera att ordet "utgifter" betyder faktiskt utbetalade pengar, enligt artikel 31d i fondgemensamma förordningen (1303/2013). Detta innebär att om strategins insatser för projekt bara utnyttjas till exempelvis 75 %, kan driftsbudgeten bara utnyttjas till 75 %.

9. Organisation

9.1 Administrativ kapacitet och kansliets arbete

Under föregående programperiod har kansliet arbetat med två halvtidstjänster. Det har fungerat förhållandevis väl. Framgångsfaktorer har varit att området har fungerande nätverk för att nå ut med information genom många kanaler.

Med denna ansökan skapas ännu bättre förutsättningar för kansliets arbete när driftbudgetens storlek utökas. Det kommer att innebära flera anställningar och ett ständigt bemannat kansli. En heltidstjänst som verksamhetsledare kommer att kombineras med deltidstjänster som över tid kommer att bli cirka 1,5 tjänst. Med mindre deltidstjänster kommer kansliet sammantaget att ha kompetens inom mediakommunikation, fiske och vattenbruk samt administration och ekonomi. Med flera tjänster är det också väsentligt att arbeta med rollfördelning och teambildning med de personer som bemannar kontoret.

Kansliets samlade kompetens ska i övrigt ha förmåga att se och hantera helheten. Kansliet hanterar ekonomi, administration och ger LAG förutsättningar att fungera effektivt. Kompetens att coacha idégivare till färdiga ansökningshandlingar måste finnas. Här ingår bland annat att bygga partnerskapet, ta fram konkreta, mätbara mål i projektet och skapa goda förutsättningar för fortsättning efter projektets slut. En viktig uppgift är att utbilda projektledare, administratör och projektsökande inför starten av utvecklingsprojekt med finansiering av Leader. När tilldelad budget är känd och det finns kunskap om kansliets ansvar för enskilda projekts ansökningar om utbetalningar kan bemanningen och resursfördelningen av kansliet genomföras.

Som en fortsättning på partnerskapet för denna ansökan kommer en samordning med andra aktuella aktörer. Samordningen bidrar till att varje projektidé får de resurser som behövs för att utveckla sina idéer och nå framgång. Samarbetet minskar också risken för överlappande utvecklingsprojekt med andra aktörer. Samverkan gynnas av planerna på ett "lokalt utvecklingskontor", se avsnitt 10.2. Att gå i takt med andra aktörer underlättar också informationen till strategins målgrupper.

Under programperioden kommer kansliet och LAG att prioritera olika insatser. Inledningsvis ligger fokus på information om Leaders möjligheter. Denna fas präglas av uppsökande verksamhet med fokus på att utveckla bra kontakt- och informationsvägar samt att informera om de administrativa rutinerna. För att underlätta för projekt inom ramen för insatsområdet för Hållbart fiske och vattenbruk utreds möjligheterna till samarbete med angränsande Leader-område i söder såsom kontaktpunkt för fiske- och vattenbruksnäringen i områdets södra del. Uppfyllelse av målet inom insatsområdena för fiske och vattenbruk kommer att kräva att kansliet tillförs särskild kompetens. Samverkan med nätverk och kunskap inom den maritima sektorn skapar förutsättningar för framgångsrika projekt. Dessa projekt hanteras först av "Fiskeområde Bohuslän" som är beredningsgrupp för projekt som finansieras av Havs- och fiskerifonden.

Uppföljning av projekt och utvecklingsstrategin

Kansliet kommer att ta fram en metod för uppföljning av respektive projekt. Dessa kan ske vid ansökan om utbetalning eller vid andra tillfällen. En viktig roll för kansliet är att sammanföra projekt för erfarenhetsutbyte och ökad nytta mot framgång. Det gäller även projekt med annan finansiering än Leader.

Med projektuppföljning som grund görs också avstämning mot utvecklingsstrategin. LAG kan besluta om extra aktiviteter för att nå bättre resultat inom vissa insatsområden liksom om att revidera strategin. Exempel på sådana aktiviteter för att öka fokus på ett visst insatsområde är konferenser, temadagar eller utlysningar. Inspiration kan ges genom goda exempel, gärna från andra branscher, inspel från högskolor och universitet samt från andra relevanta aktörer. Studiebesök kan också ingå eller komplettera aktiviteterna. Se också kap 7.3, avsnittet om genomförande.

Rutiner kansli och LAG

LAG är ansvarig för strategins genomförande och att verksamheten drivs på ett tillfredställande sätt. LAG fattar alla projektbeslut och andra avgörande beslut som har med verksamheten att göra. Föreningen utser ett arbetsutskott, AU, som förbereder ärenden till LAG. AU är ansvarig för kansliets personal och de beslut som hör till. Kansliet är ansvarigt för att LAG och AU får nödvändig information för att kunna genomföra sitt uppdrag. Ett lednings- och styrdokument kommer att upprättas som styr rutinerna och ansvarsfördelningen mellan kansli och LAG. I styrdokumentet läggs även en rutin för planerat samarbete med angränsande Leader-område såsom kontaktpunkt för fiske- och vattenbruksföretag i områdets södra del fast.

9.2 Partnerskapet och föreningen

Under hösten 2012 beslutade LAG för Leader Ranrike Norra Bohuslän att starta arbetet med att ansöka om att bli Leader-område 2014-2020. I januari 2013 informerades kommunerna gemensamt inom samsamarbetskonstellationen *Tillväxt Norra Bohuslän*, där alla berörda kommuner ingår. Kommunerna uttalade sitt stöd för Leader och att fortsätta processen med ny ansökan.

Under våren 2013 informerade kansliet och LAG i olika nätverk om Leader i allmänhet och särskilt vad som ansågs viktigt att utveckla i området med hjälp av Leader-metoden under aktuell tidsperiod. Under hösten 2013 utsåg LAG sig själva att också vara en interimsstyrelse för en ny ansökan.

Förutom möten på kommunledningsnivå har fem "hearings" med gymnasieklasser med inriktning mot naturbruk, genomförts under ledning av processledare. Fem i lokal media utannonserade, kommunvisa träffar har ordnats, också de under ledning av en processledare.

En rad aktörer samt representanter för offentligt finansierade verksamheter har deltagit i processen med strategins framtagande. Hit hör: Naturbruksgymnasiet i Dingle, Konstnärernas Kollektivverkstad, Svinesundskommittén, Bohusläns Skärgårdsråd, Coompanion, Nyföretagarcentrum, Företagarna, LRF, Högskolan Väst, Göteborgs Universitet, Länsstyrelsen, Kommunalförbundet Fyrbodalen, Sven Lovéns Center, Hushållningssällskapet, m fl. Under ansökningsprocessen har Munkedal som finns med i det tidigare Leader Ranrike valt att ansluta sig till Leader-området Dalsland/Årjängs nya ansökan.

Fiskeområde Bohuslän beslöt vid årsstämma den 9 maj 2014 att utse en interimsstyrelse för ett gemensamt, nytt "Fiskeområde" avseende hela Bohuskusten i stället för de tidigare två Fiskeområdena (Södra respektive Norra). Avsikt var att medverka i kommande i flerfondsarbete inom Leader. Den utsedda interimsstyrelsen består av sex ordinarie ledamöter och tre ersättare.

Fiskekommunerna i Bohuslän beslutade den 6 okt 2014 att bilda ett gemensamt område utmed hela Bohuskusten för lokalt ledd utveckling inom Havs- och Fiskerifonden. Det beslöts vid samma tillfälle att detta gemensamma område skulle ansluta sig till ansökan Leader Bohuskust och gränsbygd. Arbete intensifierades med berörda organisationer som verkat i fd Fiskeområde i Södra Bohuslän för denna anslutning. Andra organisationer inom fiske och vattenbruk har involverats i ansökan.

9.3 LAG - den lokala aktionsgruppen

LAG är föreningens styrelse och fattar beslut om vilka ansökningar som ska prioriteras inom ramen för strategin. LAG ska vara en aktiv och transparent grupp och ska tillföra kunskap utifrån sitt kompetensområde och strategin som helhet. Ett stort ansvar finns hos LAG att besluten är ändamålsenliga i linje med strategin. LAG-ledamöterna skall vara öppna, tydliga och professionella. Ett utbildningsprogram för alla LAG-ledamöter tas fram vid starten av programmet. Detta används sedan när nya ledamöter väljs in. LAG utbildningen tar stort hänsyn till strategins horisontella mål.

LAG ska vara representativt utifrån de kriterier som finns. Därutöver skall föreningen sträva efter att ha en jämn åldersfördelning och ha personer med utrikes bakgrund. Ett viktigt förbättringsområde och en viktig framgångsfaktor är inriktning mot utrikesfödda samt ungdomar på landsbygden.

LAG:s ledamöter väljs på ett år på föreningens årliga årsstämma efter förslag från valberedningen. LAG-ledamöterna fördelas enligt följande: Kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil föreslår vardera en LAG-ledamot (fyra personer). Från respektive ideell- samt näringslivssektor föreslås en person vardera och fördelas från nämnda kommuner (4 + 4 personer). Tillkommer gör minst tre personer som representanter för fiske- och vattenbruksnäringen. Sammantaget minst 15 ordinarie ledamöter.

AU

LAG delegerar arbetsgivaransvaret till AU. Ledamöterna i AU skall alltid bestå av ordförande och vice ordförande. Dessa och eventuellt övriga ledamöter och eventuella ersättare till AU väljs av LAG vid första årliga återkommande konstituerande sammanträdet.

Valberedning

Valberedningen väljs årligen på föreningsstämman och skall bestå av minst fem ledamöter och som representerar det offentliga, ideella, näringslivet samt fiske och vattenbruksnäringen.

Beredningsgrupp för Havs- och Fiskerifonden

Det nybildade Fiskeområde Bohuslän utgör beredningsgrupp för inkomna projektansökningar inför beslut i LAG. Fiskeområdet Bohuslän ska marknadsföra och på annat sätt gynna lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden mot de utvalda målgrupperna i syfte att stimulera goda utvecklingsidéer. En person från Fiskeområde Bohuslän är sammankallande och bör automatiskt ingå i LAG. Till Beredningsgruppens hjälp består personal från Leaderkansliet.

Adjungering

För att säkerställa kompetens i allmänhet och uppdatering av aktuella verksamheter och utvecklingsprojekt kommer adjungering av ledamöter till LAG att ske efter behov. Exempel på möjliga adjungerande personer är personal från Arbetsförmedling, Västra Götalands Regionen (VGR), Västsvenska Turistrådet, Kommunalförbundet Fyrbodal samt Länsstyrelsen.

Rådsgrupper

Med rådsgrupper menas grupper som tillsätts vid behov. Syftet är att "korsbefrukta" olika branscher med varandra. Att företrädare från exempelvis fiskeri - och vattenbruksnäringen träffar motsvarande från de gröna näringarna samt företrädare från övrigt näringsliv. Syftet är att inspireras av goda idéer från andra branscher. I dessa grupper ingår även företrädare från Högskolor och Universitet, i första hand från de som finns i eller i angränsande område.

Uppstart av föreningen

Vid Leader Ranrikes ordinarie årsmöte 2015 kommer valberedning för Leader Kustbygd och gränsbygd att väljas. Vid samma årsmöte utses interimsstyrelsen för den nya Leaderföreningen. Interimsstyrelsen kommer ta fram underlag och genomföra en utbildning för valberedningen.

Interimsstyrelsen svarar för eventuella kompletteringar till inlämnad ansökan. Interimsstyrelsen gör alla nödvändiga förberedelser och kallar till ett bildande av föreningen. I förberedelserna ingår att ta fram stadgar, hyra kanslilokaler samt förberedelser för personalbemanningen etc.

10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer

10.1 Samverkan mellan fonder

Strategin avser att använda tillgängliga fonder på ett integrerat sätt. Fondanvändningen liksom geografisk avgränsning framgår av handlingsplanen i kap 7. Projekt inom fiske- och vattenbruk stöds i första hand av Havs- och fiskerifonden. Diversifiering mot turism kan stödjas av Landsbygdsfonden (kärnområdet, insatsområde 1 a). Affärsmodellering eller entreprenöriell utveckling inom fisket kan komma att stödjas av ERUF, insatser för kompetensutveckling kan komma att stödjas av ESF (kärnområdet, insatsområde 1a). I den mån EJFLU, ESF- och ERUF-projekt är områdesövergripande för fiske-/vattenbruksnäringen kommer samarbete att sökas med angränsande Leader-område i söder.

Flerfondsstrategin väntas ge goda resultat genom att flera olika verktyg för att nå strategins mål kan integreras. ERUF kan användas för att bidra till nya affärsidéer och processer i linje med uppsatta mål inom insatsområde 1a och 3. ESF kan även förbättra inkluderingen av nyanlända bidra till samarbeten som dämpar effekterna av den demografiska utmaningen. Både ERUF och ESF kan komma att användas för förstudier som ligger till grund för större projekt direkt ur ERUF eller ESF. ERUF satsas i insatsområde 1a och 3 pga de stora behov som föreligger inom fisket med anledning av ny fiskeripolitik, samt på grund av behovet av innovationer inom insatsområdet 3.

10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar

Viktiga aktörer/intressenter med utvecklingsansvar har identifierats redan i strategins utformning, flera har också lämnat input till arbetet (Arbetsförmedlingen, Fyrbodals, Connect Väst, Högskolan i Uddevalla/Trollhättan, Bohusläns Museum, Länsstyrelsen, kommuner, Naturbruksgymnasiet i Dingle etc). Avstämning av strategins anslag och insatsområden har därtill gjorts med viktiga regionala aktörer såsom Länsstyrelsen (landsbygdsenheten) samt Västra Götalandsregionen. Regionens tillväxtstrategi 2020, Fyrbodals delregionala genomförandeplan, Länsstyrelsens SWOT-analys samt kommunala målsättningar har väglett arbetet. LAG:s planer på samordning med andra aktörer med utvecklingsansvar kommer också till uttryck i avsnitt 7.3 *Handlingsplan* samt 9.1 *Administrativ kapacitet och kansliets arbete*.

Samverkan är ett ledord i arbetet med strategin, det präglar också planerna på den nya LAG-administrationen som kan komma att knytas till ett "lokalt utvecklingskontor" där även andra typer av tillväxtrelaterade projekt och samarbeten mellan de fyra nordbohuslänska kommunerna/Fyrbodals hanteras (tidigare *Tillväxt norra Bohuslän*). En sådan konstruktion underlättar avstämning med andra utvecklingsplaner/aktörer och gör det möjligt att identifiera och samordna expertstöd etc. Det kan också bli möjligt att samnyttja och effektivisera administrativa resurser såsom lokaler och personal.

Ett utvecklingskontor underlättar samtidigt för stödmottagare som kan få hjälp att utveckla projektidéer och identifiera relevant stödform för sitt aktuella projekt. De

viktigaste aktörerna/intressenterna per insatsområde framgår av kap 7.3 samt bilaga D.

10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering

Ett första steg är att ha jämlik representation av kvinnor och män i LAG samt se till att dessa har god kunskap om hur jämlikhet kan gynnas liksom om strategins mål på området. Jämställdhet kommer också att vara en del av utbildningen som planeras för nya LAG-ledamöter i kommande period. Jämställdhet ingår även i de urvalskriterier som används vid granskning av projektansökningar.

Leader-området har utmaningar avseende jämställdhet i den mansdominerade fiske- och vattenbrukssektorn. Samtidigt kan insatser för att behålla och utveckla förutsättningarna för det småskaliga kustfisket stärka de familjeföretag som är viktiga för områdets kustsamhällen. En positiv utveckling i linje med strategins målsättningar kan skapa möjligheter till sysselsättning kopplat till exempelvis förädling, jobb som av ofta är kvinnoyrken.

Jämställdhet och icke-diskriminering måste också särskilt beaktas i integrationsprojekt där kvinnor kan behöva prioriteras. Kompetens för denna insats liksom i utformningen av urvalskriterier kommer att hämtas in via Kommunalförbundet Fyrbodals särskilda integrationssamordnare.

Kansliet kommer att aktivt lotsa projekten mot god jämställdhet. Det kan till exempel göras i formuleringen av urvalskriterier samt genom att göra dessa kända. I uppföljningen av projekt läggs vikt vid att värdera hur kvinnors och mäns villkor i området gynnats av att ett projekt. Allt i syfte att få projektsökande att själv tänka igenom utmaningarna och eftersträva jämställdhet.

Projektens resultat ska följas upp och utvärderas löpande för att kunna korrigera eventuella snedvridningar. Statistik förs över om män eller kvinnor är projektägare/projektledare eller ingår i projektgruppen, och om möjligt, över hur många män respektive kvinnor som berörts av projekten.

11. Kommunikation

Väl avvägd och målgruppsanpassad kommunikation är avgörande för att nå strategins mål. Ett anpassat, inspirerande informationsmaterial till presumtiva sökande kommer att tas fram vid strategins godkännande.

Kommunikationskanaler som prioriteras är webb (inkl sociala medier), media (pressmeddelanden etc) samt personliga möten. Huvudinriktningen är att sprida information i befintliga nätverk, via berörda kommuner och via branschorgan. Ett anpassat informationsmaterial (annons etc) kommer att tas fram för att användas i relevanta intressenters kanaler för maximal spridning. Dessa blir på så sätt viktiga vidareförmedlare av informationen.

Genom samverkan avseende fiskenäringen med Leader-området i Södra Bohuslän underlättas kontaktytorna med berörda kommuner samt med fiske-/vattenbruksföretag i södra delen av Leader-området.

I uppstartsfasen blir det särskilt viktigt att kommunicera strategins mål samt ambitioner om samverkan för innovativa lösningar på lokala behov. Utlysningar på vissa teman liksom tankar om en innovationsverkstad kan ge positiv publicitet och bidra till god spridning av information om de nya stödmöjligheterna.

Insatsområde 1 och 2 kräver en mer riktad information och aktivt arbete för dialog med fiske- respektive lantbruksnäringen. Här är samverkan med branschorgan, relevanta kunskapscentra och befintliga nätverk central.

Kommunikationsmål för uppstartsfas:

Tidigt skede - Uppfyllt tre månader efter start

- *Berörda kommuner i norra delen (kommunchef och näringslivsutvecklare) har kännedom om strategins innehåll och kanaliserar möjligheten till stöd i sina respektive kanaler.*
- *Berörda kommuner i södra delen (kommunchef och näringslivsutvecklare) har kännedom om strategins innehåll avseende fiskenäringen och kanaliserar möjligheten till stöd i sina respektive kanaler.*
- *Samtliga föreningar/relevanta nätverk i Leader-området har nåtts av information om möjligheterna till stöd för landsbygdsutveckling.*
- *Befintliga företagarföreningar har kännedom om strategin och kanaliserar möjligheten till stöd i sina respektive kanaler.*
- *Minst en + två träffar med lantbruksnäringen respektive fiskenäringen (ett i norra och ett i södra delen) har genomförts.*
- *Media: Minst två publicerade artiklar i fackpress och minst två artiklar i (lokal) nyhetspress.*
- *Uppdaterad och inspirerande information på webb.*

Prioriterade målgrupper

- Personer och organisationer som söker stöd
- Kommuner, urval tjänstekategorier
- Vidareförmedlare (se även intressent/aktörslistan, bilaga D)
- Samarbetspartners och finansiärer (se intressent/aktörslistan, bilaga D)
- Allmänheten (boende och besökande i området).

Huvudsakliga aktiviteter

- 1. Inbjudan/dialog till inspirationsmöten** – metod exempelvis Open space – för att identifiera och utveckla projektidéer. Media bjuds in i samband med träff.
- 2. Information via etablerade nätverk/mötesplatser** (exempelvis företagarföreningar, föreningsnätverk, branschorgan, intressenters intranät, mässor etc.)
- 3. Utbildning av LAG-ledamöter**
Kort intensivkurs för LAGs ledamöter som förses med uppgifter och egna kommunikationsmål såsom viktiga ambassadörer och vidareförmedlare av Leaderstrategins möjligheter och mål.
- 4. Publicitet via massmedier**
Utlysningar och proaktivt arbete kommuniceras rutinmässigt med media i form av pressmeddelanden etc. Sjösatta projekt kan uppmärksammas på samma sätt.

11.1 Kommunikationsplan – tidig fas, per insatsområde

En detaljerad kommunikationsplan levereras vid godkännande av strategin.

12. Uppföljning och revidering

Skrivs efter att strategin granskats.

13. Bilagor

Bilaga A: SWOT-analys

Styrkor (för området)

Allmänt

- Unik bohuslänsk skärgård och natur. Kombination av kust, hav och inland gör området attraktivt för både boende och besökare.
- Natur och miljö är en viktig reseanledning för besökare. Området har av nyhetskanalen CNN klassats som ett av världens vackraste vildmarksområden.
- Möjlighet till boende i attraktiva miljöer (bl a "kustnära boende", nära men kanske inte precis vid kustlinjen).
- Bra förbindelser/infrastruktur i nord-sydlig riktning – ny motorväg och järnväg. Lokalisering mellan två större städer – Oslo och Göteborg – skapar goda förutsättningar för företagsamhet.
- Naturmiljön har höga bevarandevärden - på land och i hav. Här finns Sveriges mest artrika marina miljöer och landets första marina nationalpark (Kosterhavet).
- Mycket goda möjligheter till ett varierat och aktivt friluftsliv i kust och inland.
- Ett aktivt föreningsliv med brett utbud av aktiviteter.
- En intressant kulturhistoria med bl a Unesco:s världsarvsområde, skeppsvrak, sten- och fiskeindustri.
- Ett rikt kulturliv med ett av Sveriges utbildningscentra inom konst, Gerlesborgsskolan.
- Hög kompetens inom marinbiologi; två av GU:s marina forskningsstationer (Lovencentret Kristineberg och Tjärnö) samt SLU:s Aqua-institution finns inom området. Stor kunskap i marina frågor via lokala konsulter och institut (IVL, Lysekil).
- Tradition av samarbete över kommungränserna i tillväxtrelaterade frågor.
- Relativt små avstånd mellan områdets mindre samhällen.
- Pågående arbete för höghastighetsbredband i stora delar av området.

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Stor andel köpstarka, utländska besökare större delen av året.
- Relativt god arbetsmarknad för unga, gott om "inträdesjobb" inom handeln i områdets norra del.
- Gott om maritima och kustnära aktiviteter som fiske, båtliv, kajak, samt infrastruktur i form av hamnar för sjöfart och fritidsbåtar. Fördelar genom vinteröppna vatten och kort avstånd till internationellt vatten.

- Sevärdheter och reseanledningar som Världsarvet i Tanum, Nordens ark, Havets hus och Kosterhavets nationalpark.
- Tillverknings-, berednings- och processindustri med många arbetstillfällen ger både en bas och utvecklingsmöjligheter.

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö

- Potential för fler små företag och aktörer inom lokal livsmedelsproduktion inklusive vattenbruk.
- Innovativa miljöåtgärder med biogasproduktion ifrån gödsel och fiskbiprodukter pågår (bland annat Sotenäs Symbios center).
- Begränsad kapacitet vid näraliggande, lokalt slakteri – Varekil.
- Stor andel av Sveriges småskaliga yrkesfiske (kustnära fiske).
- Marina produkter i världsklass; kräftor, räkor, hummer och ostron. Makrill och musslor mm.
- Lokala varumärken (Kustkött, Kaprifolkött, Kustcharken etc). Inom den marina näringen; Njord, Kvalitetskräftan.
- Utvecklingscentra för selektiva fiskeredskap i Kungshamn, bl a via föreningen Norden.

Svagheter:

Allmänt

- Svårt att hitta boende för unga hushåll, delvis pga brist på hyreslägenheter och höga fastighetspriser i kustbandet. I inlandet överstiger produktionskostnaden ofta marknadsvärdet och lånemöjligheterna till nybyggnation är därmed begränsade.
- Dålig rotation på bostadsmarknaden, generationsväxling försvåras pga brist på lägenheter.
- Bristande integration av inflyttande/nyanlända med utländsk bakgrund. Få stannar kvar på ankomstorten.
- Minskad offentlig service som skola, vård, polis, bank och post i flera samhällen.
- Kommersiell småskalig service (lanthandlare och drivmedelsstationer) med lönsamhetsproblem, bl a pga av hård konkurrens från större kedjor.
- Begränsad service i inlandet och säsonsberoende service i kustsamhällen
- Svagt utvecklad infrastruktur i form av tillgång till kollektivtrafik, cykel-, ridvägar. Fortsatt många hushåll utan offentligt vatten och avlopp.
- Svårt eller omöjligt för heltidsarbetande att arbetspendla med kollektivtrafik i stora delar av området pga indragna turer.
- Behov av investeringar i fibernät och teknisk utveckling för klimatsmart resande och transportsnål service. Bristande kunskap om teknik för resfria möten etc.
- Behov av ökad kapacitet/kompetens inom ideellt föreningsliv för lokala samverkans- och

finansieringslösningar samt drift av anläggningar etc.

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Svårt att attrahera kvalificerad arbetskraft inom både tillverknings- och tjänstesektorn.
- Hög medelålder bland företagare inom fiske och lantbruk liksom bristande framtidstro inom kustfisket.
- Få unga liksom invandrare är delaktiga i processer för områdets utveckling.
- Höga transportkostnader för tillverkande företag på landsbygden (dyrt köpa transporttjänster).
- Behov av kompetensförsörjning och stöd i affärsutvecklingen i många landsbygdsföretag.

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö

- Färre djur i lantbruken gör att odlingslandskapet växer igen och att biologiskt och kulturhistoriskt viktiga områden utarmas. Skärgården är särskilt utsatt.
- Liten produktion av ekologiska livsmedel.
- Behov av innovationer, kompetens- och kapacitetsutveckling inom många småföretag inom både blå och grön näring.
- Begränsad offentlig upphandling av närproducerade livsmedel för skola och omsorg, liksom få offentliga inköp i landsbygdens (livsmedels)butiker.
- Flera fiskbestånd är på en icke hållbar nivå. Beståndet av profilprodukten Nordhavsräkan utreds med risk för rödlistning av Artdatabanken, SLU.
- Relativt få mindre fiskeföretag utnyttjar potentialen i förädling av fisk och skaldjur.
- Infrastruktur för förnybara bränslen (el och biogas) saknas nästen helt inom området.
- Låg prioritet på klimatåtgärder i kommersiell och offentlig verksamhet. Fortsatt lågt pris på fossilt bränsle bromsar innovationer och omställning till mer miljövänlig energi.
- Övergödning drabbar årligen många badvikar och havsområden.

Möjligheter:

- Möjligt att dra nytta av stora arbetsmarknader i Göteborg & Oslo vid bra pendlingsmöjligheter (snabbare tågförbindelse).
- Utbyggt nät för höghastighets-IT kan vidga arbetsmarknaden. Bredbandet öppnar för både ökad användning av teknik för resfria möten, nya tjänster och nya arbetsplatser (kontorshotell).
- Potential för innovationer via ökad samverkan mellan gröna och blå näringar och akademi/institutioner i fråga om bl a produktutveckling och teknik för odling/djurhållning (Göteborgs universitet, Högskolan i Väst, Chalmers, SIK, SLU, IVL mfl).
- Möjligheter till utveckling av hållbar, "tematisk" turistnäring över kommungränser,

relativt korta avstånd mellan områdets mindre samhällen (kust och inland).

- Stor potential för ökad vandrings-, rid- och cykelturism, det senare inte minst på gamla E6. Potential även för paddling, skridsko, klättring – samtliga inriktningar kan bidra till året-runt-turism. Konceptet "Aktiv semester" kan skapa många värden för destinationer.
- Potential för året-runt-evenemang via idrottsanläggningar av hög klass (VM i orientering 2016).
- Genomtänkta kravspecifikationer och upphandlingar liksom personliga möten kan öka möjligheterna för mindre leverantörer att hävda sig i offentliga upphandlingar. Personliga möten kan ge öppningar även vid större entreprenörers inköp.
- Möjligheter för små turistentreprenörer att dra nytta av den nationella turistiska satsningen på Bohuslän som "exportmogen destination". Hållbarhet centralt.
- Ökad sysselsättning/nya företag genom utveckling av den i ett internationellt perspektiv unika natur- och kulturmiljön (fler säljbara produkter, fler besöksmål och fler "faciliteter").
- Bättre marknadsföring av inlandets värden och dess produkter/varumärken. Fler besökare i inlandet kan minska trycket på kustzonen och fördela nyttan av besöksnäringen inom området.
- Tillväxtpotentialer inom marin energi, vattenbruk och kustsjöfart.
- Potential för ytterligare förädling av fisk och skaldjur/blötdjur samt utveckling av nya marina varumärken.
- Potential för ytterligare förädling och försäljning av lantbrukets produkter liksom för utveckling av nya lokala varumärken.
- Närheten till Norge erbjuder en potential i form av både erfarenhetsutbyte kring landsbygdsutveckling, köpkraft för hela området och immigration.
- Hög andel delårsboende = presumtiva helårsboende.
- Möjlighet att utveckla strukturer för hållbar turism och därigenom ytterligare öka områdets attraktivitet. Cykelleder liksom marknadsföring av kollektiva transportmedel kan utvecklas (jfr Biosfärsområde Vänerskärgråden).
- Potential för kollektivtrafik längs kusten. Det kan i sin tur skapa nya förutsättningar för boende, turism, samhällsliv och verksamheter i skärgården.
- Potential för effektivare drift av föreningsdrivna anläggningar genom samverkan över kommun- och föreningsgränser.
- Potential för ett inkluderande samhälle i framtiden; nyanlända ses som en resurs för att lösa den demografiska utmaningen. Alla välkomnas – HBTQ-frågan är ingen fråga i det framtida Bohuslän.
- E-lärning, webinarer, resfria möten och annan digital teknik minskar behovet av fysiska resor.

Hot:

- Negativ inflyttningstrend, låga födelsetal och åldrande befolkning leder till minskande befolkning.
- Risk för minskad service och utbud i stadskärnor till följd av konkurrens från externa etableringar.
- Risk för förstörelse av kulturmiljövärden om fiskelägen och hamnar försvinner.
- Inflyttning fortsätter att bromsa in på grund av brist på bostäder och höga fastighetspriser.
- Nedskräpning av hav och stränder via internationell sjöfart hotar tillväxt inom besöksnäringen och kräver stora offentliga resurser.
- Svaga bestånd och överetablering inom europeisk fiskenäring gör att fiskerättigheterna för det traditionella, kustnära fisket begränsas.
- Risk för bristande lönsamhet i lokalt förankrade fiskeföretag och därmed minskade tillgång på lokalt fiskad råvara hotar viktiga värden för besöksnäringen.
- Sommarsäsongen dominerar inom besöksnäringen. Säsongs- och behovsstyrda svängningar kan ge likviditetsproblem för (mindre) företag.
- Arbetskraftsbrist inom offentlig sektor och svårigheter att rekrytera verksamhetsspecifik kompetens till lokala företag.
- Ytterligare strukturomvandling inom jordbruket, antalet aktiva lantbrukare minskar på grund av svag lönsamhet i näringen.
- Fortsatt igenväxande landskap och minskade landskapsvärden påverkar förutsättningarna för tillväxt inom besöksnäringen.
- Utbyggnaden av bredband med hög kapacitet når bara delar av områdets invånare.
- Bristande infrastruktur för förnybara bränslen ökar områdets utsatthet för klimatåtgärder (ökade priser på fossila bränslen).
- Begränsade resurser för anpassning till klimatförändringar till följd av ökande medeltemperatur.
- Havsmiljön försämras till följd av olyckor inom sjöfarten (olja eller kemikalier), nationellt och internationellt vatten. Även läckage från fartygsvrak från andra världskriget utgör hot.

Bilaga B: Omvärldsanalys

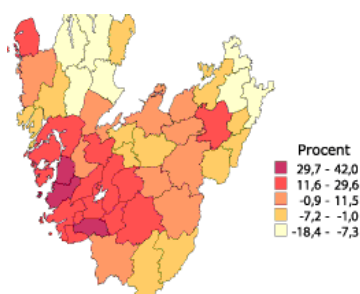
Omvärldsanalysen lyfter fram utvecklingen inom tre centrala områden i strategin; demografin/attraktiviteten samt utvecklingen inom lantbruks- och fiskerieringen. En kort översikt ges även av andra faktorer som påverkar utvecklingen.

Demografi och attraktivitet

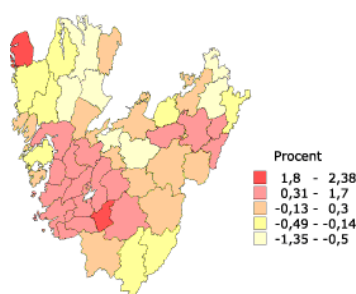
Norra Bohusläns kommuner står – med undantag för Strömstad – inför en demografisk utmaning med åldrande befolkning, låga födelsetal och minskat invånarantal. Utvecklingen är bekymmersam sett i ljuset av de svårigheter som redan finns i fråga om kompetensförsörjning och rekrytering inom många branscher. Inflyttning, integration och insatser för ökad attraktivitet i kombination med näringslivsutveckling, är därför centrala delar i utvecklingsstrategin.

ATTRAKTIVITET – VAR VÄXER BEFOLKNINGEN?

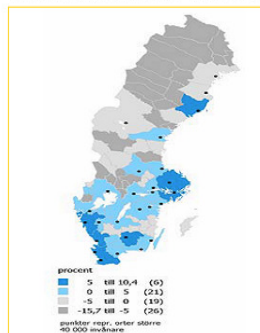
Förändring av folkmängd 25 år 1987-2012, %

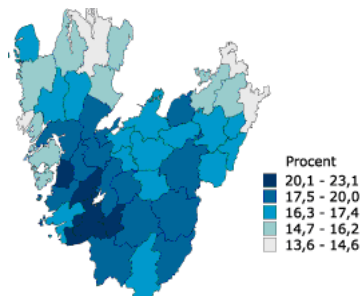
Förändring av folkmängd 2011-2012, %

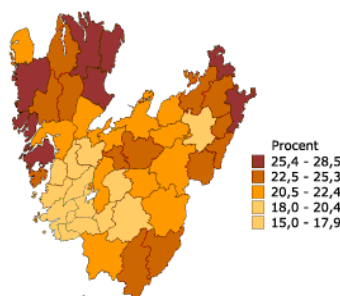
BEFOLKNINGSUTVECKLING 1999-2009 FA

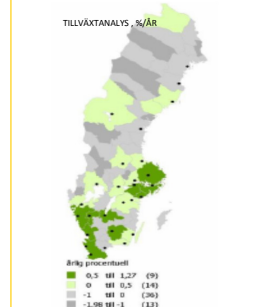
Andel barn 0-15 år av befolkningen 2012, %

Andel 65 år och äldre av befolkningen 2012, %

BEFOLKNINGSPROGNOS 2020

Fyrbodals kommun

GR

BUSINESS REGION GÖTEBORG

Boråsregionen
Sjuhärads kommunalförbund

skaraborgs kommunalförbund

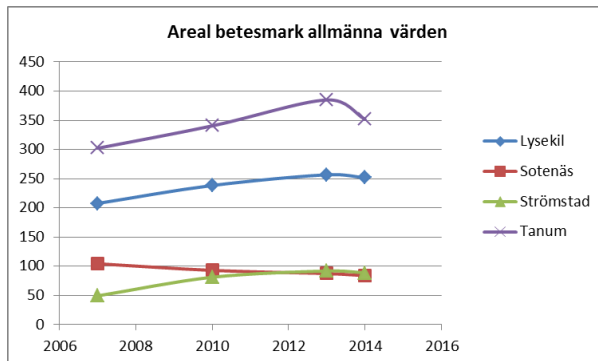
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

Bild ur presentation "Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling." KÄLLA: VG-regionen 2013.

Utveckling inom lantbruk och fiske

I arbetet med strategin har de lokala fiske- och lantbruksföretagens utsatthet uppmärksammas. Precis som i landet i övrigt har visar inte statistiken på att arealer

betesmarker minskar i någon stor omfattning. Men antalet betande djur minskar och frågan är hur kvalitén på betesmarkerna ska upprätthållas med färre djur och om eller när det inte går att sköta nuvarande areal på en basal nivå. Antal företag med betande djur minskar också vilket försvårar utmaningen. En viktig framtidsfråga är att skapa lönsamhet i den lokala produktionen för att upprätthålla den kustmiljö som är en viktig motor för besöksnäringen. Liknande utmaningar och möjligheter finns inom fisket som idag i stora delar av området ligger på en kritisk nivå för att upprätthålla den logistik näringen behöver. Införandet av EU:s nya fiskeripolitik innebär en stor utmaning för främst det småskaliga fisket.

Areal betesmark med allmänna värden i stödsystemet. Lite förenklat betesmarker utan speciellt höga biologiska värden. KÄLLA: Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Fisketartyg, totalt				Förändring totalt	
	1998	2008	2013	Antal	Procent
Strömstad	70	50	49	-21	-30%
Tanum	150	108	89	-61	-41%
Sotenäs	78	44	45	-33	-42%
Lysekil	42	33	30	-12	-29%
Orust	33	25	19	-14	-42%
Tjörn	91	61	61	-30	-33%
Öckerö	113	112	88	-25	-22%
Göteborg	118	106	73	-45	-38%
Övriga			12*	(+12)	
Totalt	695	539	466	-229	-33%

(*Kungälv 8; Uddevalla 3; Stenungsund 1)

Utvecklingen inom fiskenäringen, antal fiskefartyg 1998-2013. KÄLLA: Rapport "Fiskets betydelse för kustkommunerna i Bohuslän", Fiskeområde Bohuslän och Öckerö kommun (2013)

Förutsättningar för både lantbruk, fiske och vattenbruk att i större utsträckning hitta synergier med den starka besöksnäringen har identifierats. Den köpkraft som besöksnäringen tillför innebär potential för de mindre företagen att i högre utsträckning få avsättning för lokala produkter och tjänster, inkl upplevelser. Det finns också tillväxtpotential för landsbygdsturism baserat på områdets lokala traditioner, natur- och kulturarv. Besöksnäringen har därmed en viktig roll för att främja en hållbar, lokal företagsamhet inom lantbruk och fiske, en utveckling som i förlängningen stärker de värden besöksnäringen är beroende av – öppet landskap, levande kustsamhällen, lokalt fångade skaldjur och – när bestånden hämtat sig – även fisk.

Processer, händelser och trender nationellt, regionalt och globalt som påverkar utvecklingen i Leader-området.

- ✓ Negativ befolkningsutveckling i Lysekil & Sotenäs och demografiska utmaningar i hela området i om en åldrande befolkning.
- ✓ Pågående arbete för förädling och tillväxt inom besöksnäringen i linje med nationella mål om fördubblad turistisk omsättning, norra Bohuslän en av Sveriges "exportmogna destinationer"
- ✓ Växande behov av resurskrävande anpassning av infrastruktur och samhällen till ett varmare klimat
- ✓ Växande efterfrågan på närodlade och miljöanpassade varor och tjänster
- ✓ Fortsatt mycket högt exploateringsstryck i kust- och i skärgård
- ✓ Stordriftsfördelar och nya styrmedel i fiskeripolitiken riskerar att slå ut lokalt fiske
- ✓ Stordriftsfördelar inom offentlig och kommersiell service leder till färre servicegivare på landsbygden
- ✓ Tjänstesektorns koncentration till större städer gör det svårt att rekrytera kvalificerad personal till privat och offentlig sektor.
- ✓ Investeringar i kollektivtrafik styrs till större städer vilket urholkar möjligheterna till kollektivt resande inom området
- ✓ Hårdare konkurrens om kommunala resurser, högt tryck på kommunal service
- ✓ Ökat antal asylsökande och successivt ökat antal medborgare med utländsk bakgrund flyttar till området

Bilaga C: Motivering till flerfondsanvändning och områdets avgränsning

Områdets funktionalitet och avgränsning

Leaderområdet omfattar samtliga kommuner utmed Bohuskusten förutom Munkedals kommun. Området är indelat i ett *kärnområde*, där avsikten är att stödja landsbygdsutvecklingen med samtliga fonder, och ett *utökat verksamhetsområde* för Havs- och fiskerifonden.

Kärnområdet avser att arbeta med samtliga fonder. I det utökade verksamhetsområdet används enbart Havs- och fiskerifonden. Fonden är relevant för strategin som tar ett samlat grepp på fiske och vattenbruk i hela Bohuslän plus delar av Göteborg.

För den norra delen (kärnområdet) finns en större småskalighet inom fisket vilket motiverar användning av Regionalfonden och Socialfonden för ett integrerat och kraftfullt stöd till landsbygdsutvecklingen. Socialfonden och Regionalfonden avses i övrigt att användas för att ge extra kraft till strategins utmaningar inom integration (ESF, insatsområde 4) och företagsstöd för utveckling av "hållbara företagsidéer" (ERUF, insatsområde 3).

Funktionalitet kärnområdet:

Inom kommunerna i områdets norra del finns en tradition av samarbete över kommungränser och en gemensam identitet såsom kustkommuner i ett av Sveriges mest uppskattade semesterområden – norra Bohuslän. Kommunerna samarbetar sedan tidigare i organisationen "Tillväxt norra Bohuslän" som genom åren initierat en rad tillväxtrelaterade projekt inom samhällsbyggnad och lokal utveckling. Områdets geografiska avgränsning följer kommungränserna.

Funktionalitet ökat verksamhetsområde:

Det utökade verksamhetsområdet täcker in även kommunerna i Södra Bohuslän. En sammanhållen strategi för fiske- och vattenbruksnäringen i hela Bohuslän (kärnområde + verksamhetsområde) grundas på en överenskommelse i det kommunövergripande nätverket "Fiskekommunerna" som är de kommunernas politiska organ för samråd och utveckling av fiskenäringen.

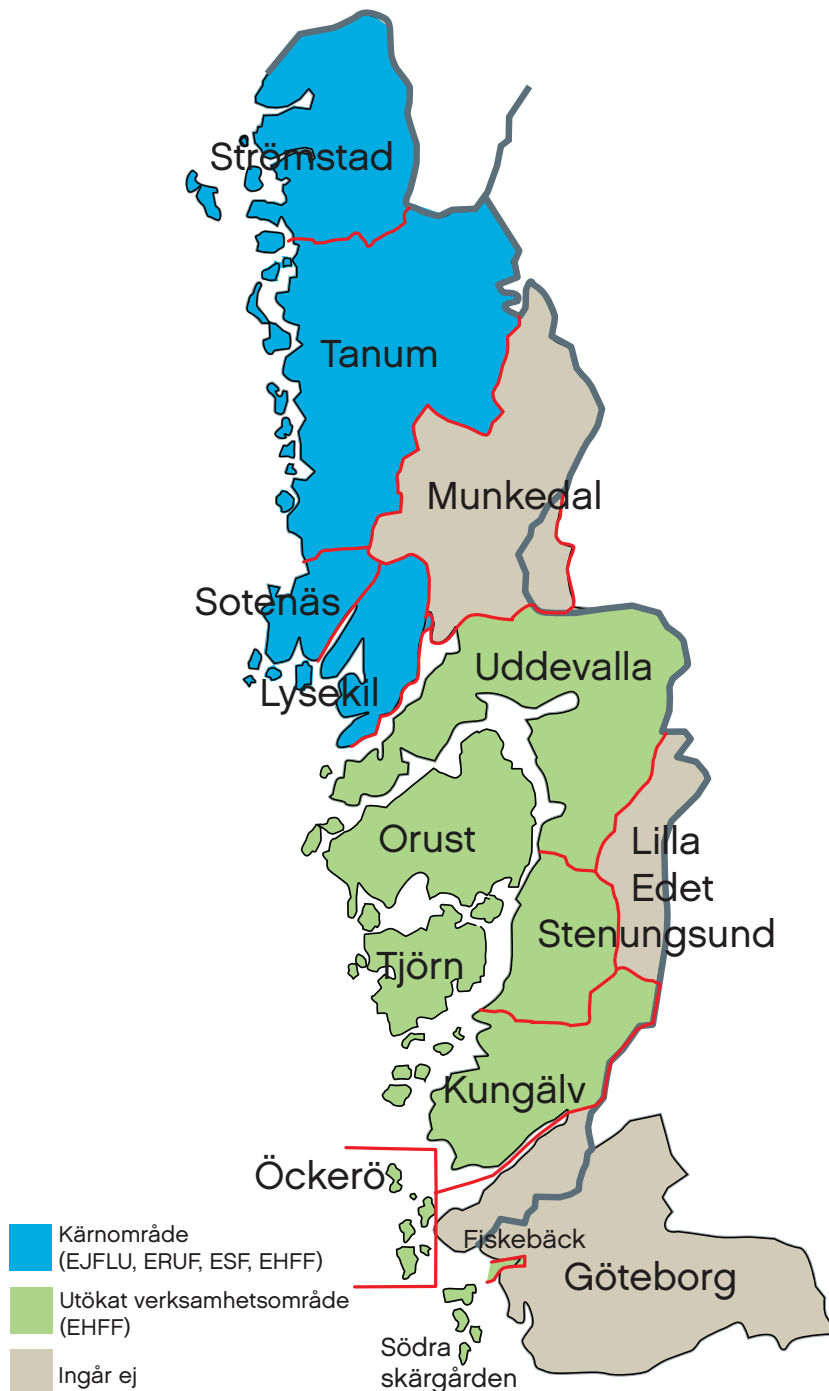
Området följer i stort berörda kommuners gränser. Längst i söder (Göteborgs kommun) avgränsas området så att enbart primärområdena inom stadsdelen Västra Göteborg Fiskebäck och Styrö (Södra skärgården). Avgränsningen har gjorts utifrån erfarenheter av arbete inom det tidigare "Fiskeområde Bohuslän" och medför att nästan samtliga fartyg med fiskelicenser i Bohuslän samt Göteborg inkluderas (440 st). Vattenarealen ingår ej i beräkningen av areal, utan gränsen dras i väster längs med strandlinjen.

Antal företag inom Fiske och vattenbruk

I strategin anges att det finns cirka 650 företag med direkt koppling till fiske och vattenbruk inom området. Siffran är en skattning utifrån statistik i Västra Götalandsregionens kartläggning "Den maritima näringen i Västra Götalands län",

avdelningen för Marina livsmedel (justerad för minskning av antalet verksamma fiskeföretag). Definitionen utgår från grundförordningens: "företag som bedriver någon av de verksamheter som har samband med produktion, beredning, saluföring distribution av eller detaljhandel med fiskeri- och vattenbruksprodukter i något skede". Siffran omfattar därmed ej serviceföretag såsom varv, trålverkstäder, isverk etc.

Karta över Leader-området Bohuskust och Gränsbygd

Bilaga D: Kartläggning av intressenter/Aktörslista

Intressenter som berörs av strategin och som kan medverka till att strategin uppfylls och möjliga områden för samarbete.

Hållbar bygd/landsbygdsutveckling, affärsutveckling lantbruk

- ✓ Länsstyrelsens landsbygdsenhet, Coompanion, Naturbruksgymnasium, Bohusläns skärgårdsråd, Hushållningssällskapet, Lokalproducerat i Väst, LRF, Västkuststiftelsen, "Kaprifol- och Kustkött" etc, Bohusläns museum

Integration/inkludering, nyanlända, utsatta grupper

- ✓ Fyrbodals Kommunalförbund + AF, lokalkontoret i Munkedal (Lysekil) samt Strömstad (Tanum+Sotenäs)
- ✓ Amnesty mfl sociala företag och föreningar inkl idrottsrörelsen och kyrkliga samfund

Miljösmarta jobb, entreprenöriell utveckling, innovationer, kompetensförsörjning

- ✓ Almi, Connect Väst, Företagarföreningar, Nyföretagarcentrum, UF, Coompanion, Västsvenska turistrådet, Entreprenörsarenan, Gerlesborgsskolan och Konstnärernas Kollektivverkstad

Hållbar utveckling inom fiske och vattenbruk

- ✓ Västkustfiskarna, Sveriges kustfiskare Väst, SFR, fiskeauktionerna Smögen, Strömstad (och Gbg, ägs delvis av Västkustfiskarna), Sportfiskarna, Maritima klustret, Fiskarföreningen Norden, Samförvaltningsorganisationer, Bohusläns museum

Allmänt, alla insatsområden

- ✓ Universitet och högskolor – Chalmers, GU/VBCV Väst, Högskolan Uddevalla/Trollhättan, SLU, SIK, Naturbruksgymnasiet Dingle.
- ✓ Studieförbunden och Grebbestads Folkhögskola
- ✓ Kommuner, Fyrbodals och Västra GötalandsRegionen
- ✓ Lokala samhällsföreningar och byalag, omställningsgrupper samt nätverk som gynnar utveckling i enlighet med strategin.

Bilaga E. Underlag för beräkning av invånarantal, areal etc.

Befolkningsunderlag/befolkningsutveckling hela området

Kommun	Antal invånare 2007	Antal invånare 131231	Förändring
KÄRNOMRÅDE ESF, ERUF, EJFLUU			
Strömstad	11 558	12 480	+ 922
Tanum	12 245	12 303	+ 58
Sotenäs	9 280	8 928	- 352
Lysekil	14 633	14 369	- 264
VERKSAMHETSOMRÅDE EHFF			
Uddevalla (varav tätort: 32 238)	50 068	53 025	+2 957
Stenungsund	23 389	24 932	+1 543
Tjörn	14 944	15 050	+106
Orust	15 373	15 036	-337
Kungälv	39 649	42 109	+2 460
Öckerö	12 256	12 574	+318
Göteborgs södra skärgård	4 495	4 487	+38
Göteborg, Fiskebäck	6 993	7 375	
Totalt			222 668

Landareal (km²)

Kärnområdet:

Lysekil	209,9
Sotenäs	139,2
Tanum	923,6
Strömstad	471,5

Verksamhetsområdet EHFF:

Öckerö	25,9
Kungälv	370
Stenungsund	254
Tjörn	167
Orust	398
Uddevalla	638 (varav tätorten 35,4)
Södra Skärgården	23,93
Fiskebäck	8
Totalt	3 629 km²